

SUUNNITELMAT AHVENANMAAN PUOLUSTAMISEKSI KYLMÄN SODAN ENSIMMÄISINÄ VUOSIKYMMENINÄ

1 Ahvenanmaa sodissa

Ahvenanmaa on ollut Suomen puolustuksen kannalta keskeisessä asemassa kautta historian. Ruotsin vallan aikana se tarjosi suojaosan siirtymisreittein ja lepo- ja täydennysalueen emämaan ja sen itäisen maakunnan välillä. Venäjän vallattua Suomen vuosien 1808 – 1809 sodassa muodostui Ahvenanmaalle rakennettavista linnoituslaitteista osa Venäjän Pohjois-Itämeren meripuolustusta. Se joutui koetukselle ja kärsi takaiskun brittiläis-ranskalaisen laivasto-osaston tuhottua Bomarsundin linnoituksen Krimin sodassa.¹ Jo seuraavan vuosisadan alussa, ensimmäisen maailmansodan puhjettua rakensi Venäjä Ahvenanmaalle entistä voimakkaamman linnoitusjärjestelmän, joka kuului osana Pietaria suojaavaan Pietari Suuren merilinnoitukseen.²

Suomen itsenäistyttyä muodostui Ahvenanmaan hallinnasta poliittinen kiistakysymys Ruotsin ja Suomen välille. Kansainliitto ratkaisi hallintakysymyksen vuonna 1921 Suomen eduksi, mutta samassa yhteydessä määrittäi maakunnan de-militarisoiduksi alueeksi.³ Alueella olevat yhdeksän tykkipatteria oli tosin jo kahta vuotta aiemmin tuhottu Ruotsin, Saksan ja Suomen tekemän keskinäisen sopimuksen perusteella.⁴ Kolauksen kärsineet suhteet Suomen ja Ruotsin välillä solmittiin pian uudelleen. Entiset kiistakumppanit käynnistivät 1930-luvulla sotilaallisen yhteistyön, joka oli suunnattu Neuvostoliiton muodostamaa uhkaa vastaan.⁵

Kaavailut yhteisestä puolustuksesta eivät toteutuneet, ja Suomen Ahvenanmaata koskevat suunnitelmat joutuivat testiin marraskuussa 1939 Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen. Koska Neuvostoliiton arvioitiin pyrkivän valtaamaan Ahvenanmaan nopeasti, mihin sillä oli entistä paremmat mahdollisuudet Baltiassa sijaitsevien uusien tukikohtiensa ansiosta, oli Ahvenmaan varmistamisella kiire. Valtioneuvosto antoi määräyksen Ahvenanmaan miehittämisestä 1.12.1939, ja ensimmäiset joukot kuljettiin alueelle jo seuraavana päivänä. Samanaikaisesti pantiin toimeen suunnitellut merisulutteet. Ahvenanmaan alue arvioitiin niin uhanalaiseksi, että Rannikkolaivasto toimi maakunnan alueella, kunnes sen puolustusjärjestelyt oli saatu riittävän voimakkaiksi.⁶

Venäläiset eivät yrittäneet vallata Ahvenanmaata, ja taistelut Pohjanlahdelle murtautuneita venäläisiä sukellusveneitä vastaan laantuivat niiden vetäytyttyä tukikoh-
ttiinsa tammikuun puolen välin jälkeen. Kun Talvisota päättyi maaliskuussa 1940, oli
Ahvenanmaa lujasti suomalaisten hallussa. Jalkaväkijoukot oli jouduttu lähettämään
paikkamaan itärajan kulutustaisteluissa syntyneitä aukkoja, mutta rannikkotyki-
stöä oli saarilla kaikkiaan viisi raskasta patteria. Lisäksi maakuntaan oli organisoitu
noin 1 800 miehen vahvuiset kodinturvajoukot (*Ålands Hemvärn*).⁷ Suomalaiset eivät
purkaneet miehitystä heti Moskovan rauhaa seuranneina viikkoina. Sitä päinvastoin
vahvennettiin siirtämällä maakunnan alueelle Jalkaväkirykmentti 9 ja Polkupyöräpa-
taljoona 8.⁸ Luottamus Neuvostoliiton rauhantahtoisuuteen ei ollut kovin luja.

Ahvenanmaan asema korostui Saksan vallattua Ranskan, Benelux-maat sekä Norjan
ja Tanskan vuonna 1940. "Idän ristiretkä" valmistelevalle Saksan olisi sotilaallisesti
ja taloudellisesti järkevää varmistaa pohjoinen sivustansa Pohjois-Itämerellä ennen
hyökkäyksen alkua. Lisäksi Ahvenanmaa oli sijaintinsa kannalta keskeisessä asemas-
sa Ruotsista ostettavan malmin merikuljetuksia ajatellen. Vastaavasti venäläisten tuli
kaikin keinoin pyrkiä varmistamaan, ettei Ahvenanmaasta muodostuisi suomalaisten
tai saksalaisten vahvaa tukialuetta. Näin ollen Neuvostoliitto kesällä 1940 painosti Suo-
men päättämään maakunnan miehityksen ja purkamaan sinne Talvisodan aikana ra-
kennetut linnoituslaitteet.⁹

Suomalaisten operatiivisiin suunnitelmiin kuului Ahvenanmaan nopea miehit-
täminen heti operaatio Barbarossan käynnistyttyä. Operaatioajatus oli periaatteessa
yksinkertainen. Lounais-Suomen alueelle kootut miehitysjoukot – muun muassa 7.
Rannikkoprikaati ja Jalkaväkirykmentti 14 – siirrettiisiin yön hämärinä tunteina me-
rikuljetuksena Ahvenanmaalle. Samanaikaisesti ahvenanmaalaisista reserviläisistä
koottu komppania ottaisi haltuun pääsaaren avainkohteet ja valmistelisi miehitys-
joukkojen vastaanoton. Rannikkolaivastoon kuuluvat alusyksiköt suojaisivat miehi-
tysjoukkojen kuljetukset, laskisivat suojamiinoitteet sekä torjuisivat venäläisten mai-
hinnousuyritykset siihen asti kunnes maakunnan rannikkopuolustus olisi saatu jär-
jestettyä. Operaatio, joka nimettiin osuvasti "Kilpurjehdukseksi" pantiin toimeen
aamuyöllä 22.6. saksalaisten aloitettua hyökkäyksen itään.¹⁰

Kuten Talvisodassa, voitiin maakunnan alueelle ryhmitettyjä joukkoja vähentää
pian sen jälkeen, kun selvisi etteivät venäläiset kykenisi mittaviin sotatoimiin Pohjois-
Itämerellä. Suomalaisten ja saksalaisten laskettua laajat merisulutteet Suomenlahdel-
le, ei Itämeren Punalippuisesta laivastosta ollut enää todellista uhkaa Ahvenanmaata
vastaan. Tilanne säilyi vakaana jatkosodan loppuun saakka, vaikka saksalaisten yl-

lätyshyökkäyksen mahdollisuus piti puolustajat varpaillaan Suomen aloitettua rauhantunnustelut Neuvostoliiton kanssa.

Syyskuussa 1944 solmittu välirauhansopimus sisälsi artiklan Ahvenanmaan demilitarisoinnista, ja syksyllä suomalaiset joutuivat taas kerran tuhoamaan maakunnan linnoituslaitteita. Toimintaa valvoi Neuvostoliiton Maarianhaminassa toimiva konsulivirasto sekä valvontakomission yhteysupseerit. Suomalaisten asettamana vastuuhenkilönä oli kenraalimajuri Sundman. Linnoituslaitteiden hävittäminen saatiin päätökseen kesällä 1945, ja demilitarisoinnispöytäkirjat saatettiin allekirjoittaa 28.9.1945 huolimatta siitä, että osa maakunnan vesialueilla olevista merimiinoitteista oli edelleen raivaamatta.¹¹

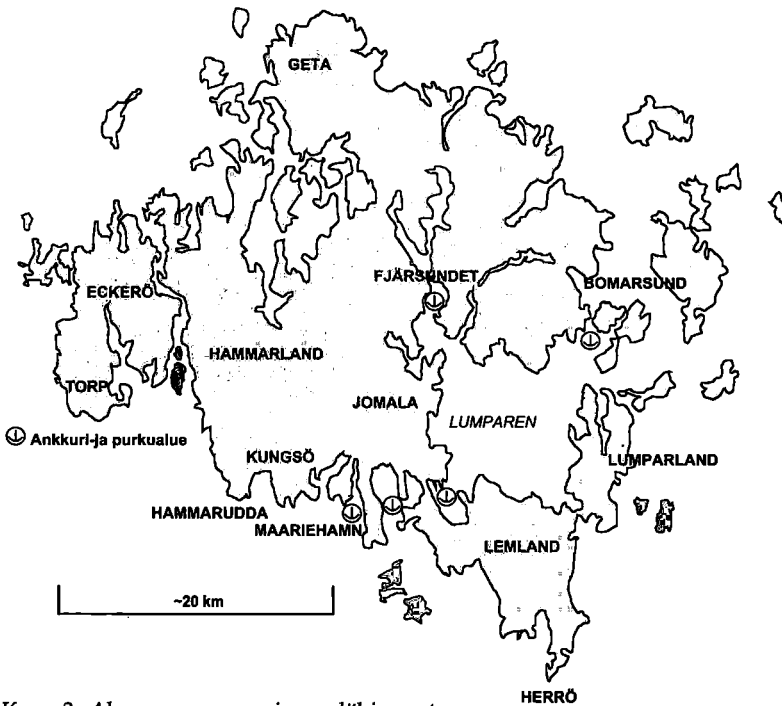
2 Ahvenanmaa – Pohjanlahden lukko

Ahvenanmaa on sotilaallisesti tärkeä niin Suomelle kuin Ruotsillekin. Noin 1 500 neliökilometrin laajuinen ja yli 6 500 saaresta ja luodosta koostuva maakunta muodostaa Ruotsin rannikon ja Turun länsipuolisen saariston kanssa maantieteellisen kokonaisuuden, jonka hallussapidolla estetään Etelä-Itämereltä suuntautuvan vihollisen pääsy Pohjanlahdelle. Suomen kannalta Ahvenanmaa on erityisen tärkeä, sillä ottamalla haltuun Ahvenanmaan vastustaja pystyisi katkaisemaan lähes täysin merikuljetuksista riippuvaisen Suomen kaupankäynnin länteen.¹² Ahvenanmaan pääsaari on noin 50 kilometriä pitkä Ahvenan manner, josta oli vielä 1950-luvun lopulla lossi- ja veneyhteys lännessä sijaitsevaan Eckerön saareen ja siltayhteys lännessä sijaitseviin Lemlandiin ja Lumparlandiin. Ahvenan mantereen itä- ja kaakkoispuolella sijaitsevat Vårdön, Föglön, Sottungan, Kunlingen ja Brandön saariryhmät.

Keskeisimmät meriväylät Pohjois-Itämereltä Pohjanlahdelle kulkevat Kökarin saaren molemmin puolin. Kihdin selkä levittäytyy Kökarin ja Brandön muodostaman linjan ja Turun ulkosaariston välissä. Kökarin länsipuolella taas aukenee Kökarin selkä, joka yhtyy pohjoisempaan Kumlingen ja Vårdön välissä sijaitsevaan Teilin selkään. Ahvenan mantereen länsipuolella sijaitseva Märketin kapeikko rajoittuu Eckerön ulkosaariin ja lännessä Ruotsin rannikkoon.

Itse maakunnan alueelle vievä väylästä oli täysin erilainen kuin nykyisten jättiläisautolauttojen päivinä. Maakunnan paras satama oli Maarianhaminan länsisatama, jossa voitiin käsitellä kymmenkuntaa alusta, joiden syväys oli 4 – 5 metriä. Maarianhaminan Itäsataman kapasiteetti oli huomattavasti vaatimattomampi. Maarianhaminan ulkopuolella oli runsaasti laituripaikkoja, joita voitiin käyttää joukkojen kuljetukseen.¹³

Kuva 1: Ahvenanmaa

Kuva 2: Ahvenan manner ja sen lähisaaret

3 Täydennyskokoontaminen puolueettomuuden turvaamista varten.

Tasavallan Presidentti oikeutti puolustusvoimat käynnistämään vuoden 1945 alku-puolelta keskeytyksissä olleet liikekannallepanon valmistelut 13.3.1948.¹⁴ Presidentti Paasikiven muisti asian suhteen oli hieman lyhyt, sillä muutamaa vuotta myöhemmin hän sadatteli sotilaistaan siitä, että he olivat rikkoneet hänen ohjeitaan käynnistämällä lkp-valmistelut. Oman näkemyksensä mukaan Paasikivi olisi sallinut ainoastaan Pariisiin rauhansopimuksen enimmäisvahvuuteen tähtäävien suunnitelmien laatimisen.¹⁵ Todellisuudessa esittelyn perustelumuiotissa mainitaan – tosin hieman epäselvästi – myös suojajoukkojen ja kenttäarmeijan perustamisen ja operatiivisten suunnitelmien valmistelu.¹⁶

Ensimmäiset suunnitelmat laadittiin sisäisen turvallisuuden sekä puolueettomuuden turvaamista varten. Puolustusvoiman pääesikunta (31.10.1952 alkaen pääesikunta) antoi vuoden 1950 alussa käskyn suunnitella täydennyskokoontamiseksi (t-kokoontaminen) kutsutun kokoontamisen, johon kuuluvien joukkojen kokonaisvahvuus olisi sama kuin Pariisin rauhansopimuksessa määritetty puolustusvoimien enimmäisvahvuus. Siis 41 900 miestä. Tehtävää varten valtakunta jaettiin Lounais-Suomen, Sisä-Suomen, Pohjois-Suomen, Pohjanmaan sekä Uudenmaan vastuualueisiin. Lounais-Suomessa toteutettavista operatiivista valmisteluista vastaisi Turkuun sijoitetun 2. Divisioonan komentaja. Operatiivisia tehtäviä varten hänellä olisi käytössään divisioonansa vastuualueella olevat maavoimien joukot sekä Turun rannikkotykistörykmentti, 2. Pioneerikomppania Pioneerirykmentistä, 2. Viestikomppania Viestirykmentistä sekä Merijalkaväkijoukko 1.¹⁷

Vastuualueiden tehtävinä oli tehostaa aluevalvontaa, suojata sotilaallisesti ja valtakunnallisesti tärkeät kohteet kuten varikot, rautateiden solmukohtat, energian tuotanto, sekä tarvittaessa valmistautua puolustamaan aluettaan. Lounais-Suomen vastuualueen erityistehtäväksi pääesikunnan operatiivinen osasto määritteli Ahvenanmaan miehittämisen yhteistoiminnassa merivoimien kanssa.¹⁸ Lisäksi merivoimien tuli laatia suunnitelmat laivastovoimien¹⁹ käytöstä Ahvenanmaan varmistamiseksi yllätyshyökkäykseltä, miehityskuljetusten suojaamisesta ja merisulutusten laskemisesta.²⁰

Merivoimien suunnitelmat valmistuivat parissa kuukaudessa. Laivastovoimiin kuuluvien yleisvoimien – parhaat alusyksiköt – toiminnan painopiste olisi Saaristomerellä. Käskyn mukaisesti niiden ensisijaisena tehtävänä olisi varmistaa Ahvenanmaa yllätyshyökkäyksiltä, toteuttaa puolueettomuusvartiointia Örön linnakkeen ja Ahvenanmaan välisellä alueella, toimeenpanna suojamiinoitteet sekä suojata meriliikennettä Hangon länsipuolisilla alueilla.²¹

Laivaston saattamisen täydelliseen täydennyskoonpanoon arviointiin kestävän kaksi – kolme kuukautta. Hidas aikataulu ei vaikuttaisi Ahvenanmaan miehityskuljetuksiin, sillä ne toteutettaisiin ripeästi käyttöön saatavin matkustaja-aluksin määrämällä Tukholman ja Maarianhaminan liikenteessä olevat alukset heti Turkuun. Miehitysjoukkojen kuljetukset johtaisi aluevastuussa olevan Saaristomeren meripöytä komentaja. Miehitysjoukon rungon muodostaisi Turkuun rauhan aikana sijoitettu joukko-osasto, jolloin merisiirto Maarianhaminaan toteutuisi nopeimmillaan alle vuorokaudessa.²²

Tehtävä Ahvenanmaan miehittämisestä käskettiin Turkuun sijoitetuille Jalkaväkirykmentti 6:lle sekä Kenttätykistörykmentti 2:n II patteristolle.²³ Rykmentin vahvuus täydennyskoonpanossa olisi noin 1200 miestä – siis huomattavasti vähemmän kuin täysvahvuudessa rykmentissä. Se muodostettaisiin kantahenkilökunnasta, yli kaksi kuukautta palvelleista varusmiehistä ja osin reserviläisistä. Edellä mainitun osaston lisäksi Ahvenanmaalle lähetettävään osastoon kuuluisi t-koonpanoinen rannikotykistöpatteristo. Ahvenanmaalle siirrettävien joukkojen kokonaisvahvuus nousisi noin 1 800 mieheen.²⁴ Lisäksi maakunnan merivalvontaa tehostettaisiin merkittävästi ryhmittämällä sinne 13 kiinteää ja kolme liikkuvaa merivalvonta-asemaa²⁵

Jalkaväkirykmentti 6:n täydennyskoonpano soveltui paremmin maihinnousun tai maahanlaskun torjuntaan kuin järjestyksenpitoon. Rykmentin koonpanoon kuului kaksi kevyttä pataljoonaa sekä kranaatinheitin-, panssarintorjunta – ja ilmatorjuntayksiköt sisältävä raskas pataljoona. Päämääränä oli luoda miesmäärältään mahdollisimman pieni, mutta tulivoimaltaan voimakas yksikkö aseistamalla yli puolet miehistä konepistooleilla. Prikaatin raskaaseen pataljoonaan kuului muun muassa 20 konekivääriä, 14 kranaatinheitintä sekä useita jalkaväkitykkeitä.²⁶

Laivaston toiminnan painopiste suunniteltiin Saaristomeren ja Ahvenanmaan alueelle. Kaikki yleisvoimien ensimmäiset tehtävät liittyivät jollain tavalla Ahvenanmaahan. Laivaston esikunnan laatiman suunnitelman mukaan yleisvoimien tehtävinä olisi suojata alueen puolueettomuus kunnes alueelle siirrettäisiin maavoimien joukkoja, toimeenpanna alueen suojamiinoitukset, suojata miehityskuljetukset sekä Ahvenanmaan miehityksen jälkeen valmistautua toimimaan joko Ahvenanmaan tai Hangon alueella.²⁷

Laivaston esikunnan suunnitelma vuodelta 1951 antaa kuvan toimintamahdollisuuksista. Sen mukaan yleisvoimat – Laivastolippue 1 – toimisi pääosin Maarianhaminan ja Föglön alueella. Osaa aluksista käytettäisiin Pohjois-Ahvenanmaan sekä Eckerön suuntien valvonnan tehostamiseen. Miinalaivue pyrittäisiin pitämään valvontatehtävien ulkopuolella, jotta se kykenisi toimeenpanemaan merisulutteet mah-

dollisimman nopeasti. Toiminnan painopiste ei muuttuisi sotatoimien alettua. Tiedustelun painopiste olisi Maarianhaminan ja Eckerön edustalla. Mahdollisten torjuntataisteluiden päämääränä olisi estää vihollisen eteneminen Ahvenanmaan pohjois- tai eteläpuolitse sulutuksiin ja tykistötuella. Voimasuhteiden salliessa hyökkäisiin vihollisen aluksia vastaan sekä miinoitettaisiin sen todennäköisiä kulkureittejä.²⁸

Aluevastuussa olevan Saaristomeren meripiirin alueen suojamiinoitteisiin suunniteltiin laskettavan kaikkiaan noin 1100 merimiinaa, näistä yli puolet Ahvenanmaan alueelle. Kun kaikki merimiinoitteet olisi laskettu, olisi Ahvenanmaan ympäristössä kaikkiaan noin 1000 miinaa. Suurimmat miinoitteet nivoutuisivat Maarianhaminaan johtavien meriväylien sulkemiseen.²⁹

Laivaston suunnitelma oli luonteeltaan puolustuksellinen. Syy tähän selviää havainnollisesti meripuolustuksen tarkastajan, kenraaliluutnantti E.I. Järvisen lausunnosta: ”yleisenä piirteenä siinä (merivoimien käyttösuunnitelma, PJ) on suunnittelun toiminnan varovaisuus. Toiminta on rajoitettu saaristoon ja rannikoille, joka on välttämätöntä meidän huonon aluskannan vuoksi. Merivoimien komentajan toteamus, että nykyiset laivastovoimat pystyvät korkeintaan vartiotehtävään on oikea”.³⁰ Vuonna 1947 solmitun Pariisin rauhansopimukset aserajoitukset olivat iskeneet kiipeimmin laivastoon, joka oli menettänyt moottoritorpedoveneet ja sukellusveneet. Mahdollisuuksia aggressiiviseen toimintaan ei käytännössä ollut.

4 Ulkoisen vaaran uhatessa – 50-luvun uhkakuvat

Puolustusvoimat toteutti 1950-luvulla kaksi laajaa operatiivista suunnittelukierrosta. Niiden tuloksina syntyivät koko valtakunnan puolustusta ohjaavat runkokäskyt: ”Polttoainehankinta” vuonna 1951 ja ”Valpuri” vuonna 1957. Edellä mainittujen suunnitelmien perustana oli vuoden 1951 alussa Pääesikunnan operatiivisessa osastossa laaditut sotilaalliset uhkakuvat, jotka eri variaatioina säilyivät suunnittelun läh-
tökohtina koko 1950-luvun.

Operatiivinen suunnittelu perustui ainakin virallisesti siihen, että uhka tulisi lännestä. Vuonna 1948 solmitun YYA-sopimuksen johdosta Neuvostoliiton varalle laadittuja suunnitelmia ei voinut virallisesti olla olemassa. Uhkamalleja oli kolme. Uhkamalli A:ssa oletettiin, että hyökkäys tulisi Pohjois-Norjan alueelta. Ruotsin alue ei olisi hyökkääjän käytössä. Neuvostoliitto olisi onnistunut sulkemaan Tanskan salmet, joten länsiliittoutuneiden muodostama mairinnousu-uhka olisi olematon. Uhkamalli B olisi suomalaisten kannalta vaikeampi. Siinä oletettiin, että Neuvostoliitto ei olisi onnistunut sulkemaan Tanskan salmia, ja näin ollen sotatoimet ulottuisivat

Pohjois-Itämerelle. Tämän lisäksi hyökkäys tulisi Norjasta. Viimeinen uhkamalleista olisi Suomen kannalta vaikein. C-mallin mukaan Norjasta ja mereltä tulevan hyökkäyksen lisäksi Ruotsin alue olisi vihollisen käytössä. Tämä mahdollistaisi hyökkäyksen yli Pohjanlahden sekä Torniojokilaakson.³¹

Ahvenanmaan puolustussuunnitelmat liittyivät ensisijaisesti uhkamalliin B. Operatiivinen osasto arvioi, että hyökkääjän päämäärinä Pohjois-Suomessa olisi ottaa hallintaan alueita lentotoiminnan ulottamiseksi syvemmälle Neuvostoliittoon sekä riistää Neuvostoliitolta mahdollisuus käyttää Jäämeren jäätymättömiä satamia. Poliittisesti pyrittäisiin vaikuttamaan myös Ruotsin asenteeseen. Etelä-Suomessa hyökkääjä pyrkisi valtaamaan Ahvenanmaan. Näin se rajoittaisi Neuvostoliiton merellistä toimintavapautta, loisi tukialueen jatko-operaatioilleen ja suojaisi hyökkäyksensä pohjoisen sivustan. Valtaamalla Hankoniemen vastustaja sulkisi Neuvostoliiton Itämeren laivaston Suomenlahden perukoille. Lounais-Suomen alueelle toteutettavan laajan mairinnousun tavoitteena taas olisi vallata Hämeenlinna-Pori-Helsinki alue tukialueeksi Neuvostoliiton sydänmaille suunnattavaa suurta sotatoimintaa varten.³²

Ajatus "Overlordin" toisinnosta Lounais-Suomessa tuntuu näin jälkiviisaasti ajatellen epärealistiselta. On kuitenkin huomattava, mutta 1950-luvun alussa sodan oletettiin olevan hyvin saman kaltainen kuin toisen maailmansodan – ydinasein höystettynä. Länsiliittoutuneiden vahvuutena, kuten vain muutamaa vuotta vain muutamaa vuotta aiemmin päättyneessä suursodassa, olisi kyky muodostaa uusia rintamia mairinnousuin. Amerikkalaisten mairinnousu Inchonissa, Koreassa oli osoitus, että ainakin teoriassa tietotaito operatiivisiin mairinnousuihin oli edelleen olemassa. Suomalaisen arviot sodan kuvasta eivät olleet täysin perusteettomia Vielä 1940-luvun lopussa – ennen Eisenhowerin "New Lookia" ja massiivisen vastaiskun ydindoktriinia – amerikkalaisten suunnitelmat Euroopan vapauttamiseksi kommunismin ikeestä perustuivat parin sadan divisioonan mobilisointiin ja valtaviin mairinnousuoperaatioihin.³³

Pääesikunta antoi 17.9.1951 käskyn valtakunnan puolustussuunnitelmien laatimiseksi. Sen mukaan Lounais-Suomen vastualueen tulisi torjua vihollisen hyökkäykset alueellaan ja pitää Ahvenanmaa. Mantereella puolustuksen painopiste tulisi muodostaa Hankoniemelle sekä Pori - Rauma alueelle.³⁴

Käskyn perusteella 2. Divisioonan Esikunta laati alustavan suunnitelmansa "puolueettomuuden suojaamiseksi ja hyökkäyksen torjumiseksi LSV-alueella". Arvioidessaan mairinnousu-uhkaa divisioonan esikunta päätyi johtopäätöksen, jonka mukaan Ahvenanmaan haltuunotto olisi tukioperaatio, joka liittyisi Porin tai Rauman alueelle toteutettavaan päämairinnousuun. Hankoniemeä ei esikunta pitänyt todennäköisenä mairinnousualueena, sillä sinne kohdistuisi vakava sivustauhka Porkkalasta³⁵,

Neuvostoliiton tukikohdasta. Porin ja Rauman satamiin sen sijaan johti syvä väylästä ja hyökkääjän laivasto kykenisi tukemaan maihinnousua avomereltä joutumatta ensin läpäisemään puolustajan miinoittamaa pikkupiirteistä ja karikkoista saaristoa.³⁶

Divisioonan esikunta oli aiemmin keväällä testannut arviotaan vihollisen toiminnasta sotapelissä. Harjoitustilanteessa sininen armeijakunta torjui keltaisen maihinnousua, jonka päämääränä oli ensin vallata Ahvenanmaa, ja sitten päävoimillaan nousta maihin Uusikaupunki – Rauma alueella. Kahden merijalkaväkidivisioonan ja maahanlaskudivisioonan päähyökkäyksen tekemiseksi keltainen toteuttaisi liitokonerykmentillä harhautus- ja tukihyökkäyksen Hankoniemelle. Operaationsa Ahvenanmaalle keltainen toteutti nousemalla divisioonan voimin maihin Ahvenanmaan luoteis-osassa. Maihinnousuun liittyi laskuvarjopataljoonan pudotus Jomalan aukeille.³⁷

Sotapelissä Ahvenanmaan puolustus suunniteltiin toteutettavan joukoilla, joihin kuului kaksi pataljoonaa, kaksi rannikkopataljoonaa, hevosvetoinen kevyt patteristo ja moottoroitu rannikkotykistöpatteristo. Näiden Rannikkotykistörykmentti 7:n komentajan johdossa olevien joukkojen torjua vihollisen hyökkäys ja sen epäonnistuesssa käynnistää sissisota. Viimeksi mainittu päätös sai ristiriitaisen vastaanoton, ja keskusteluiden pohjalta syntyi johtopäätös, jonka mukaan Ahvenanmaa ei olisi edullista aluetta sissisodan käymiselle.³⁸

Sinisen laivaston yleisvoimia, jotka olivat alistettu 1. Laivastolippueen johtoon, käytettiin ensisijaisesti Ahvenanmaalla pimeään aikaan. Laivastovoimien painopiste siirrettiin Saaristomerelle Ahvenanmaan jouduttua keltaisen haltuun. Vaikka harjoituskertomuksessa ei tehty laajoja johtopäätöksiä Ahvenanmaan suhteen, annettiin siinä ymmärtää, että alueen puolustukseen käytetyt joukot olisivat tositalanteessa olleet liian heikot.³⁹

5 Polttoainehankinta⁴⁰

Kesäkuussa 1952 Pääesikunta vahvisti operaatiokäskyn numero 8, jonka peitenimi oli ”Polttoainehankinta”. Käskyyn sisällytetyt uhkamallit säilyivät perusoletuksiltaan samankaltaisina, mutta niitä täsmennettiin. Arvion mukaan länsivaltojen voimat eivät riittäisi laajamittaiseen maihinnousuun lähivuosina vaan ne pyrkisivät pikemminkin toteuttamaan ”Commando-tyyppisiä hyökkäyksiä” sitoakseen Suomen konfliktiin niin, että Neuvostoliitto joutuisi käyttämään joukkojaan Suomen alueella. Näin Neuvostoliiton resursseja sitoutuisi toissijaiselle rintamalle.

Pääesikunnan arvio maihinnousualueista poikkesi 2. Divisioonan Esikunnan näkemyksestä. Todennäköisimmät maihinnousualueet olisivat Ahvenanmaa ja Han-

ko. Ensin mainitun oletettiin olevan venäläisten kannalta hyvin tärkeä. Näin ollen maakunnan puolustukseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Muutoin venäläiset saattaisivat vaatia alueen puolustusjärjestelyitä omalle vastuulleen, ja samassa yhteydessä liittää esimerkiksi Turun aluevaatimuksiinsa.

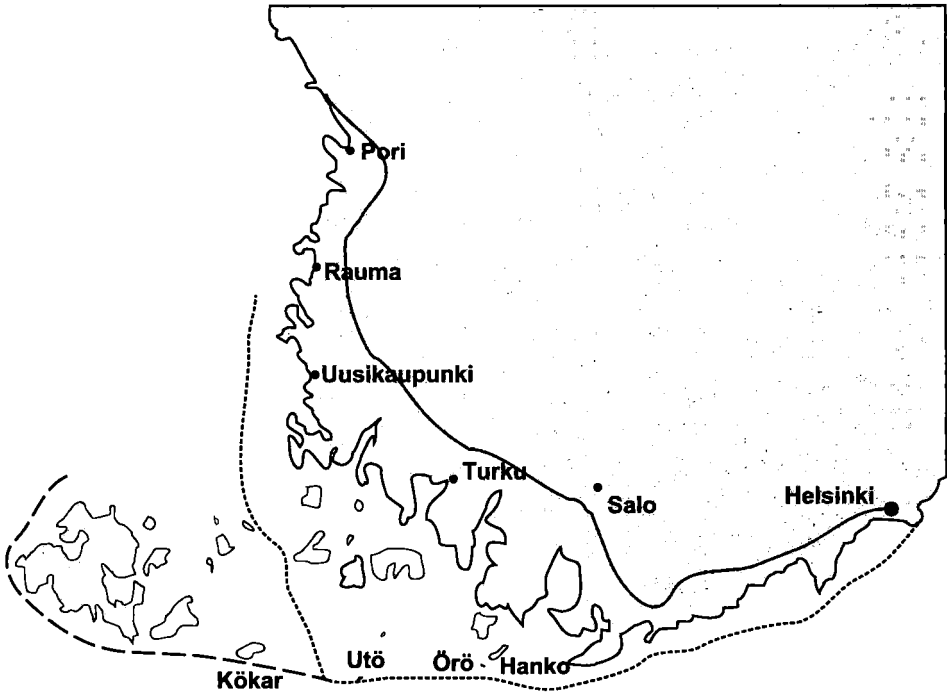
Operatiivisen osaston käskyssä otettiin huomioon Ruotsin sensitiivinen suhtautuminen Ahvenanmaahan sekä kielipolitiikka. Arvioitiin, että olisi eduksi, jos maakuntaa puolustaisivat ainakin osin ruotsinkielisistä koostuvat joukot. Näin käskyssä päädyttiin johtopäätökseen, jonka mukaan ”Dragsvikin joukkojen lähettäminen heille tutusta Hangon ympäristöstä Ahvenanmaalle ja korvaaminen muualta tulevilla suomenkielisillä joukoilla on sotilaallisesti luonnotonta, mutta mahdollisesti poliittisesti välttämätöntä”. Vastuu Ahvenanmaan miehittämisestä siirrettiin Turkuun sijoitetulta 6. Prikaatilta Tammisaareen sijoitetulle 4. Prikaatille.

Pääesikunnan operatiivinen käsky yksinkertaisti vastuualueiden jakoa uhkakuvaa vastaavammaksi. Mäihinnousun ja sitä seuraavien maasotatoimien piiriin joutuvat sotilasläänit - Lounais-Suomen, Uudenmaan ja Hämeen sotilasläänit - alistettaisiin sodan ajan kokoonpanossa Etelä-Suomen Vastuualueelle (ESV-alue), joka sodan ajan kokoonpanossa perustaisi Etelä-Suomen Armeijan (ESA). Uudelle vastuualueelle määritettiin kolme puolustusvyöhykettä:

1. Ahvenanmaan vyöhyke (Utö-Kökar-Foglö-Eckerö-Geta-Isokari)
2. Saaristovyöhyke (Helsinki-Hanko-Örö-Utö-Kihti-Isokari-Pyhämaa)
3. Rannikkovyöhyke
 - (A) Eturaja rannikkoa myötäillen reittiä: (Helsinki-Hanko-Dragsfjärd-Kustavi-Pyhämaa-Pori-Merikarvia)
 - (B) Takaraja: (Helsinki-Inkoo-Tammisaari-Salo-Mynämäki-Laitila-Eurajoki-Noormark-ku-Merikarvia)

Ahvenanmaan puolustuksen toteuttamiseksi ESV-alueelle alistettaisiin seuraavat joukot:

- (A) Täydennyskokoonpano (t-kokoonpano): Ruotsinkielinen prikaati sekä merijalkaväkipataljoona
- (B) Suojajoukkokokoonpano (su-kokoonpano): Ruotsinkielinen prikaati, kaksi rannikkopataljoonaa, rannikkotykistörykmentin esikunta, sekä keskiöllä⁴¹ varustettua moottoroitua rannikkotykistöä.
- (C) Sodan ajan kokoonpanossa (tsa-kokoonpano) Ahvenanmaan puolustusta

KUVA 3: ESV-alueen puolustusvyöhykkeet

johtaisi armeijakunnan esikunta, jolle alistettaisiin suojajoukkokokoonpanon lisäksi yksi prikaati.

Ahvenanmaalle ei suunniteltu kuljetettavan varsinaisia ilmatorjuntayksiköitä lainkaan. Raskaan ilmatorjunnan painopiste oli luotu keskityskuljetusten kannalta tärkeimpien rautateiden solmukohtien suojaamiseen. Lounais-Suomen vastuualueen ilmatorjuntasuunnitelman mukaan "eteentyönnetty Ahvenanmaan alue, jossa olevien joukkojen ilmatorjunta kuuluu joukoille itselleen omalla ja rannikkojoukkojen it-yksiköille".⁴² Alueen meripuolustusta sen sijaan tehostettaisiin kuljettamalla 10 tuuman kanuunoista koostuva järeä patteri joko Eckerön tai Kungsön alueelle.

6 Ensimmäiset su- ja tsa-suunnitelmat

2. Divisioonan esikunta määräsi suojajoukkokokoonpanoon kuuluvan 4.Prikaatin komentajan laatimaan suunnitelman Ahvenanmaan puolustamisesta kesäkuus-

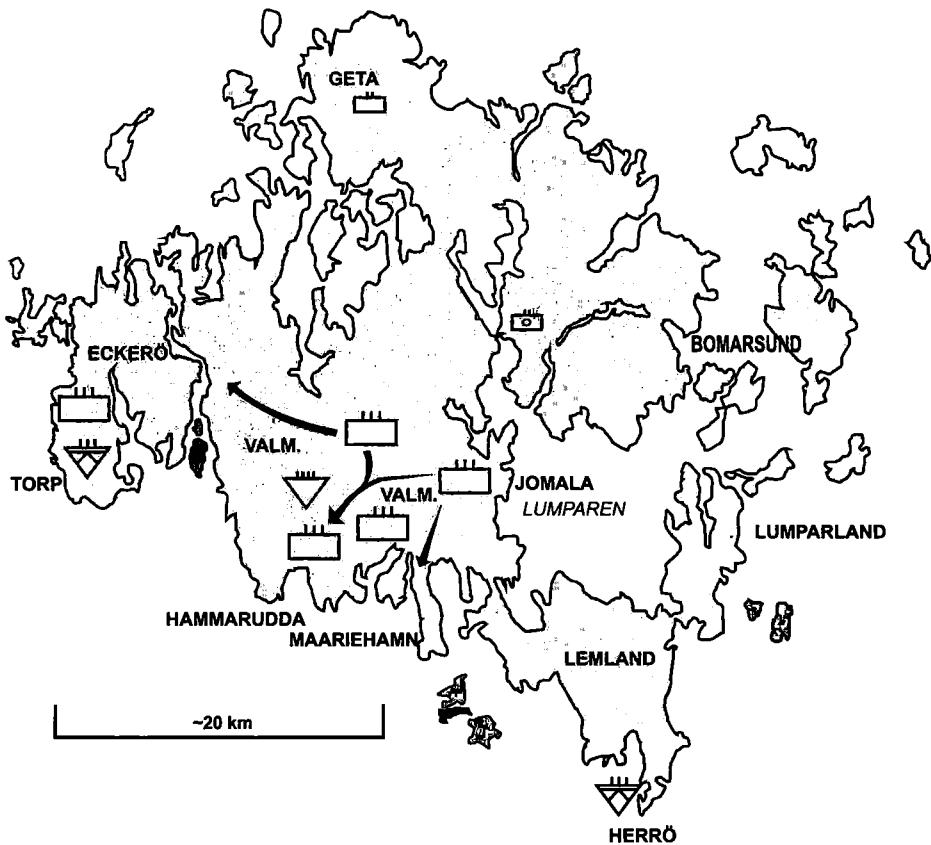
sa 1953. Vastuualueen rajoina olivat maakunnan rajat. Tehtävä oli yksiselitteinen: "Vihollisen hyökkäysten torjuminen Ahvenanmaalla painopiste kaistan eteläosalla lähinnä Ahvenan mantereen etelä- ja Eckerön länsirannan alueella". Mikäli Ahvenanmaata ei poliittisista syistä voitaisi miehittää, alistettaisiin 4. Prikaati ja sen tueksi suunnitellut vahvennukset Lounais-Suomen Ryhmälle saariston puolustusvyöhykkeen puolustamiseen.⁴³

Suunnitelmassaan prikaatin komentaja jakoi vastuualueensa viiteen kaistaan. Kukin kaista koostui puolustuskeskuksista ja tukikohdista, jotka olivat ryhmitetty kolmeen linjaan: etu-, pää- ja takalinjaan. Lisäksi puolustuksen rakenteeseen kuuluivat erilliset sulkuasemat.⁴⁴ Kökarin ja Föglön kaistat muodostivat selkeän saaristoalueen, jonne suunniteltiin ryhmitettävän toinen käytössä olevista rannikkopataljoonista. Prikaatin puolustuksen painopisteen komentaja suunnitteli muodostavansa Hammaruddan ja Eckerön kaistoille, joihin kumpaakin ryhmitettäisiin rannikkopataljoonan osilla sekä prikaatin tukipataljoonan kranaatinheitinkomppanioilla vahvennetut pataljoonat. Lisäksi kaistoilla tuli valmistautua maahanlaskun torjuntaan, erityisesti Hammarlandin aukeilla sekä Maarianhaminan lentokentällä. Getan kaista muodosti selkeän sivusuunnan.⁴⁵

Koska vain noin puolet käytössä olevista voimista oli ryhmitetty rannan tuntumaan, jäi prikaatille kahden pataljoonan vahvuiset reservit. Toinen pataljoonista ryhmitettäisiin Kullon alueelle, mistä se valmistautuisi maahanlaskun torjuntaan Emkarbyn aukeille sekä vastahyökkäyksiin Hammaruddan ja Eckerön suuntiin. Toinen pataljoonista toimisi Jomalan alueella, missä sen luonnollisena tehtävänä oli maahanlaskun torjunta ryhmitysalueellaan. Tämän lisäksi pataljoona valmistautuisi vastahyökkäyksiin sekä Maarianhaminan että Hammaruddan suuntiin. Uhanalaisen Färjsundetin kapeikon suojaamiseksi ryhmitettäisiin alueelle prikaatin johdossa oleva jääkärikomppania.⁴⁶

Prikaatin tykistön tärkeimpänä tehtävänä olisi Hammaruddan alueen puolustuksen tukeminen. Eckerön puolustusta tuettaisiin rannikkotykistöpatteristolla. Toisella liikeammuntaan soveltuvista patteristoista tuettaisiin Föglön kaistaa. 4. Prikaatin komentaja ennakoiki tulevaa, sillä hän suunnitteli kolme patteria käsittävän ilmatorjuntapatteriston käytön alueellaan, vaikka ne eivät kuuluneetkaan Pääesikunnan määrittelemään kokoonpanoon. Yhdellä suojattaisiin prikaatin kenttätykistöä, yhdellä Maarianhaminan lentokenttää ja yhdellä Färjsundetin kapeikkoa.⁴⁷

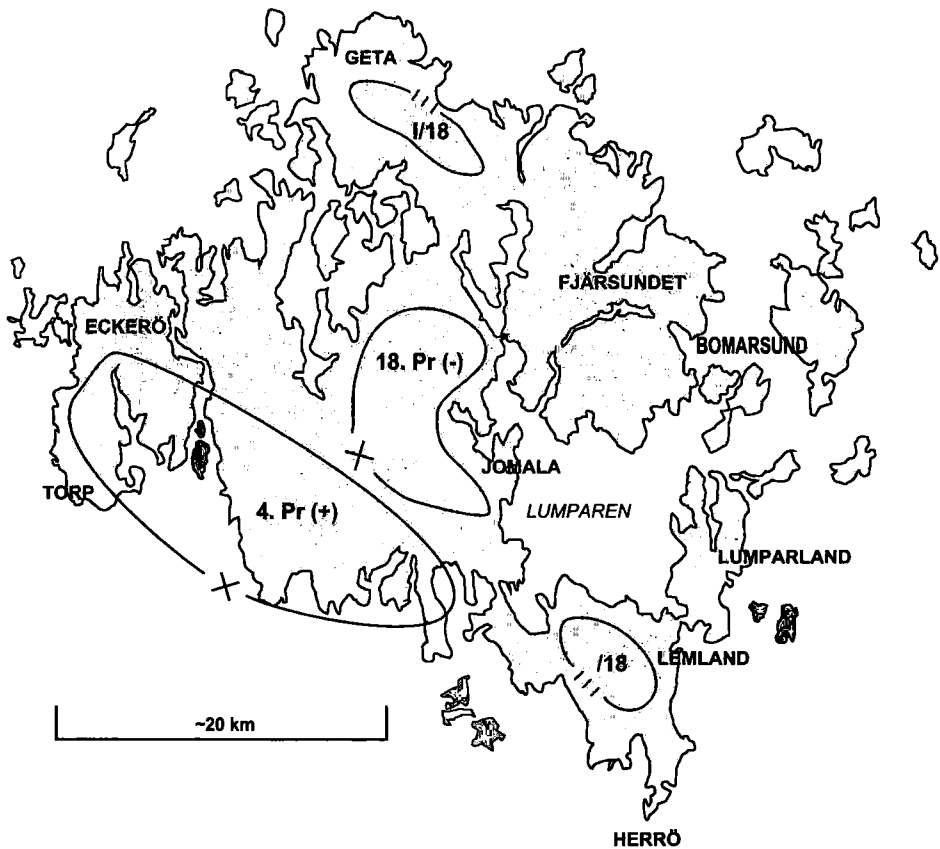
Täyden sodan ajan kokoonpanon (tsa-kokoonpano) mukaisen ryhmytyksen suunnitteluvastuu määrättiin Sotakorkeakoululle, jonka opettajat muodostaisivat Ahvenanmaalle suunnitellun V Armeijakunnan esikunnan runkohenkilöstön. Tehtävää

Kuva 4: Suojajoukkoryhmitys pääsaarilla

varten armeijakunnan esikunnalle alistettaisiin aiemmin mainittujen suojajoukkojen lisäksi 18. Prikaati, Rannikkotykistörykmentti 5, useita rakentajayksiköitä sekä myöhemmin määritettävät huoltojoukot. 2.Divisioonan esikunta käski suunnitelman laadittavaksi niin, että jo alueelle suunnitellun suojajoukkoprikaatin ryhmitys ei muuttuisi merkittävästi.⁴⁸

Ensimmäistä suunnitelmaa – joka sisällöltään itse asiassa vastaa käsitystämme siitä, millainen on armeijakunnan komentajan päätös – voidaan hieman sarkastisesti luonnehtia aitojen sotakouluperinteiden mukaisesti laadituksi. Se laadittiin karttatiedustelun perusteella. Sodan ajan kokoonpanossa Ahvenanmaa jaettaisiin kolmeen kaistaan. Ahvenan mantereen itäpuolisen saarialueen sekä Lemlandin kattavan itäkaistan tehtävänä olisi estää vihollisen pääsy alueensa kautta Saaristomerelle. Tehtävän toteuttaisi Rannikkotykistörykmentti 5:n komentajan johdossa olevat kaksi

Kuva 5: V Armeijakunnan ryhmitys pääsaarilla

rannikopataljoonaa sekä toinen raskaista keskiöpatteristoista. Mantereen eteläosa – todennäköinen maihinnousualue – muodostaisi keskikaistan. Alueen puolustamista vastaisi 4.Prikaatin komentaja käyttössään yhtymänsä lisäksi toinen rannikkotykköpatteristoista sekä järeä rannikkopatteri. Painopisteen 4.Prikaatin komentajan tulisi muodostaa Maarianhaminan – Hammaruddan alueille. Tämän lisäksi ainakin yksi reservipataljoona tulisi ryhmittää Maarianhaminan lentokentän pohjoispuolelle. Viimeinen kaistoista – pohjoinen – olisi selkeästi selusta-alueetta. Sen puolustamisesta vastaisi armeijakunnan johtoon alistettu pataljoona 18.Prikaatista.⁴⁹

Reservikseen armeijakunta suunnitteli varaavansa 18.Prikaatin, joka ryhmittyisi Maarianhaminan pohjoispuolelle Jomala-Finnstöm-Godby alueelle sekä yhdellä pataljoonan voimin Lemlandiin. Prikaatin kenttätykkirykmentti erotettaisiin osaksi armeijakunnan tykkikomendantin alaista yhteisryhmää. Sotakorkeakoulun suunnit-

telijat esittivät tuntuvia vahvennuksia armeijakunnan kokoonpanoon. Ilmatorjunta-voimaa tarvittaisiin ainakin kahden patteriston verran. Koska Ahvenanmaa alueena olisi kohtuullisen edullista panssarimaastoa, tulisi armeijakunnalle alistaa vähintään yksi panssarintorjuntapataljoona⁵⁰. Vesistöjen rikkoma maasto edellyttäisi ylimenokalustoa, ja suureksi arvioitu sulutustarve edellyttäisi pioneeripataljoonan alistamista armeijakunnalle.⁵¹

Oli syytä olettaa, että yhteydenpito mantereen ja Ahvenanmaan välillä vaikeutuisi merkittävästi sotatoimien alettua. Tämän johdosta materiaalia tulisi porrastaa merkittävästi: ampumatarvikkeita 20 tuliannosta ja polttoaineita 15 polttoaineannosta. Elintarvikkeita tulisi varata kuukauden tarpeen edellyttämä määrä.⁵²

Merikuljetusten lähtökohtana pidettiin sitä, että suojajoukkovaiheen jälkeisiä kuljetuksia ei voitaisi enää suunnata Maarianhaminan länsisatamaan vaan Färjsundetin – Bomarsundin laitureihin. Myös vastuualuetta pidettiin ongelmallisena. Kökarin saari tulisi liittää Saaristomeren kaistaan, koska armeijakunta ei voisi tukea sen puolustusta käytännössä millään lailla. Lisäksi Kökarin menetys vaikuttaisi ensimmäisessä vaiheessa nimenomaisesti Saaristomeren keskiosiin, eikä Ahvenanmaan puolustukseen. Vastaavalla lailla myös Jurmon ja Brändön saariryppäät tulisi liittää Selkämeren kaistaan, koska armeijakunta joutuisi jättämään alueen oman onnensa nojaan.⁵³

7 Eri kokoonpanot jalostuvat merikuljetussuunnitelmaksi ⁵⁴

Toukokuussa 1954 valmistui Turun Laivastoaseman laatima merikuljetussuunnitelma, joka käsitti kolme vaihetta: t-(täydennys)vaiheen, su-(suojajoukko)vaiheen sekä viimeisenä toteutettavan tsa-vaiheen.⁵⁵

Täydennysvaiheessa 4. Prikaati kuljetettaisiin Ahvenanmaalle joko Tammisaari – Hanko alueelta tai Turusta. Samanaikaisesti Merijalkaväkipataljoona ²⁵⁶ siirrettäisiin Turusta Föglön ja Kökarin saarille. Vaiheen kuljetukset jaettaisiin kahteen kuljetuserään. Ensimmäinen erä – noin vahvennettu komppania – siirrettäisiin merivoimien tai rajavartiolaitoksen aluksilla mahdollisimman nopeasti Maarianhaminaan. Pääosa noin 1 000 miehen vahvuisesta 4. Prikaatista sekä 2. Merijalkaväkipataljoona kuuluisivat toiseen kuljetuserään.⁵⁷ Täydennysvaiheessa tarvittavan aluskaluston vараamisen arvioitiin kestävän noin kaksi vuorokautta. Kun kuljetukset tämän jälkeen käynnistyisivät, olisivat täydennysvaiheen joukot toiminta-alueillaan kolmessa vuorokaudessa.⁵⁸

Täydennysvaiheen kuljetuksiin arvioitiin sitoutuvan aluskalustoa noin 10 000 rekisteritonnin verran. Suojajoukkovaiheen kuljetukset olisivat suuruudeltaan toista mitta-luokkaa. Niiden arvioitiin vaativan aluksia yli 45 000 rekisteritonnin verran. Alusten varaamisen arvioitiin kestävän noin viikon. Kuljetustehtävä käsitti kahteen ensimmäi-seen kuljetuserään kuuluvien 4. Prikaatin pääosien ja Rannikkopataljoona 9:n siirrot Tammisaaresta ja Helsingistä Maarianhaminaan. Tämän jälkeen alukset palaisivat Turkuun, josta ne kuljettaisivat 4. Prikaatin kenttätykistörykmentin ja kaksi erillistä rannikkotykistöpatteristoa Maarianhaminaan. Koska kaikki rannikkotykistöjoukot perustettaisiin viimeistään suojajoukkovaiheessa, kuului vaiheeseen yli 5 000 miehen kuljettaminen kolmen eri rannikkotykistörykmentin linnakkeille erilliskuljetuksin.⁵⁹

Tsa-vaiheen kuljetustehtävä käsitti länsirannikolla perustettavan 18. Prikaatin, V Armeijakunnan esikunnan sekä sen alaisten esikunta- ja huoltojoukkojen merisiirron. Koska vaiheen kuljetukset toteutettaisiin jo suojajoukkokuljetuksissa käytetyllä alus-kalustolla, ei alusten varaamiseen kuluisi aikaa. Näin ollen länsi-rannikon satamista lastattavat joukot kuljettettaisiin perille noin neljässä vuorokaudessa.

Joukko	Lähtöalue	Purkualue	Aika
T-VAIHEEN KULJETUKSET			
4. Pr	Tammisaari-Hanko	Maarianhamina	K+0 – K+3
2. Merijalkaväkipataljoona	Turku	Föglö – Kökar	K+2
RTR 2 Perustamiskuljetus	Turku	Utö, Korppoo, Kuuska-jaskari, Reposaari	K+1
Huollon materiaali	Turku		K+3 – K+4
SU-VAIHEEN KULJETUKSET			
4. Pr ja RP 2	Tammisaari – Hel-sinki	Maarianhamina	K+0 – K+2
KTR 4	Turku	Maarianhamina	K+2 – K+3
Kaksi ErMtPstoa	Turku-Naantali	Maarianhamina	K+3 – K+4
RP 9 ja RakP I	Helsinki	Maarianhamina	K+1
RTR 2,4,6 täydennys- ja perustamiskuljetukset	Turku-Hanko-Naan-tali-Rauma	RT:n linnakkeet	K+1 – K+4
Huollon materiaali	Turku	Färjsund - Bomarsund	K+2 – K+7
TSA-VAIHEEN KULJETUKSET			
V Armeijakunnan esikunta- ja huoltojoukot	Hki	Maarianhamina	K+0 – K+2
18.Pr (-)	Rauma/Pori	Maarianhamina	K+0 – K+2
V AKE ja 9. RakK,	Turku	Maarianhamina	K+0 – K+1
III, IIIP sekä huoltojoukot / 18.Pr	Rauma	Maarianhamina	K+3 – K+4

Kuva 6: Merikuljetustaulukko

Suunniteltu kuljetusoperaatio olisi suomalaisittain valtava. Se sisältäisi noin 22 000 miehen, 150 kenttä- ja rannikkotykin, 1 700 hevosen ja noin 800 erilaisen moottoriajoneuvon merikuljetuksen Ahvenanmaalle. Kuljetuskapasiteetin tarve nousisi 50 000 rekisteritonniin. Asian mittasuhteiden havainnollistamiseksi voidaan mainita, että suurimman käyttöön suunnitellun matkustaja-aluksen – Aallottar – vetoisuus oli 1450 nettorekisteritonnia ja sen arvioitiin kykenevän kuljettamaan noin 900 miestä. Suurimpiin rahtialuksiin laskettiin mahtuvan parisataa miestä, sata kuorma-autoa ja kahden patteriston tykit.⁶⁰

Merisiirron valmisteluista vastuussa oleva Turun Laivastoasema – joka perusti valmiutta kohotettaessa Saaristomeren meripiirin esikunnan – valmisti vuoden loppuun mennessä myös toisen version merikuljetuksista. Vaihtoehdossa A oletettiin, että suurehkoja matkustaja- ja rahtialuksia olisi käytettävissä. Vaihtoehdossa B olisi käytössä ainoastaan saaristomatkustaja-aluksia, moottoroituja kaljaaseja sekä pieniä rahtialuksia. Kuljetusten vaiheistukseen oli tehty suuri muutos. Täydennys- ja suojajoukkovaiheiden kuljetuserät säilyivät ennallaan, mutta tsa-vaiheen kuljetukset suunniteltiin pahimman vaihtoehdon varalle: Ahvenanmaalle ei olisi ehditty tai poliittista syistä voitu kuljettaa joukkoja lainkaan ennen liikekannallepanoa. Näin ollen tsa-kokoonpanon mukaiset joukot jouduttaisiin kuljettamaan maakunnan alueelle yhtäjaksoisena suorituksena. Jotta käytössä oleva rajallista kuljetuskapasiteettia kyettäisiin käyttämään entistä tehokkaammin, joukkojen purkamista tuli nopeuttaa. Tämä toteutettaisiin hajauttamalla alusten lastien purkaminen laajemmalle alueelle. Maarianhaminan lisäksi aluksia purettaisiin Fjärsundin, Bomarsundin sekä Lemströmin kanavan laituripaikoilla. Molemmissa kuljetusvaihtoehdoissa 4. Prikaati sekä Rannikkopataljoona 2 kuljettaisiin ensimmäisenä saarille. Kokonaisuuden kannalta pienemmän aluskaluston käyttäminen hidastaisi merikuljetuksia muutamalla vuorokaudella. Aikaan on tosin lisättävä valmistelu-aika, jonka arvioitiin kestävän jopa kaksi viikkoa.⁶¹

Joukko	Lähtöalue	Purkualue	Aika VE 1 (Suuret alukset)	Aika VE 2 (Pienet alukset)
TSA-VAIHEEN KULJETUKSET AHVENANMAALLE				
4. Pr (- KTR 4)	Hankoniemi	Maarianhamina – Fjärsund	K+0 – K+2	K+0-K+2
KTR 4	Turku	Maarianhamina	K+1 – K+2	K+0-K+2
Rannikkopataljoona 2	Naantali	Föglö – Kökar	K+0 – K+1	K+0-K+2
V AKE, EK/AK ja Rannikkopataljoona 9	Turku	Fjärsund	K+2 – K+3	K+3 – K+4
Rannikkotykistörykmentti 5	Turku	Lemströmin kanava	K+2 – K+3	K+6 – K+7
Kaksi Moottoroitua Rannikkotykistöpatteristoa	Turku - Uusikaupunki	Maarianhamina	K+2 – K+3	K+4 – K+5
II P / 18. Pr	Rauma	Fjärsund	K+3 – K+4	K+4 – K+5
I P / 18. Pr	Uusikaupunki	Bomarsund	K+3 – K+4	K+4 – K+5
I Psto / KTR 18	Rauma	Maarianhamina	K+3 – K+4	K+7 – K+9
II Psto / KTR 18	Rauma - Uusikaupunki	Maarianhamina	K+4 – K+5	K+7 – K+9
III P ja IV P / 18. Pr	Rauma	Maarianhamina ja Fjärsund	K+4 – K+5	K+5 – K+6
Huolto / 18.Pr ja Rakentajapataljoona	Turku	Fjärsund ja Maarianhamina	K+5 – K+6	K+6 – K+7

Kuva 7: Merikuljetukset mallissa "kaikki kerralla"

8 Valpurin valmistelut käynnistyvät

Sotakorkeakoulun suunnitteluryhmä kävi maastontiedustelussa kesällä 1955 ja vertasi "vihreän veran" ääressä laatimaansa suunnitelmaa toiminta-alueensa maastoon. Kokonaisuutena suunnitelman arvioitiin olevan oikean suuntainen. Yhtenäisen puolustusaseman muodostaminen olisi alueen laajuudesta johtuen mahdotonta. Näin ollen puolustus olisi muodostettava keskeisimmille alueille ryhmitetyistä puolustuskeskuksista ja tukikohdista. Tärkeimmiksi alueiksi arvioitiin muun muassa Herö, Hammarudda, Maarianhamina, Möckelö, Kungsö, Torp ja Storby. Siis ne alueet, joissa oli ollut rannikkotykistön tuliasemia jo aiemminkin. Vastuualueiden jakoa tuskailevat maastontiedustelijat päätyivät johtopäätökseen, jonka mukaan erillises-

sä suunnassa sijaitseva Eckerö voisi muodostaa suoraan armeijakunnan johdossa olevan kaistan. Näin 4. Prikaati voisi keskittyä painopistealueen puolustamiseen. Lisäksi 4. Prikaatin toimintaedellytyksiä tulisi kohentaa supistamalla prikaatin vastuualuetta niin, että maahanlaskuille soveliaat Jomalan aukeat jäisivät armeijakunnan ongelmaksi. Sotakorkeakoulun suunnitteluryhmä oli huolissaan myös joukkojen purkamisen hitaudesta sekä kuljetusten laajuudesta. Ne olisi saatava pienemmäksi ottamalla ainakin osa ajoneuvoista ja hevosista Ahvenanmaalla. Liikkuvuutta tulisi kohentaa sijoittamalla organisaatioon mahdollisimman paljon lyhyisiin siirtymisiin soveltuvia polkupyöriä.⁶²

2. Divisioonan komentaja toteutti oman maastontiedustelunsa Ahvenanmaalla miltei samoihin aikoihin kuin Liisankadun opettajaryhmä. Myös hänen tilanteenarvionsa oli samankaltainen. Hyökkäyksen ja näin ollen myös puolustuksen painopiste tulisi muodostaa Ahvenan mantereen eteläosaan, jossa sijaisivat edullisimmat maihinnousualueet. Maihinnousu mantereen etelärannalle olisi muita vaihtoehtoja todennäköisempi, koska etelärannan edustalla ei ollut suojaavaa saaristoa. Vihollinen voisi tukea maihinnousua avomereltä. Maihinnousu toisaalle – esimerkiksi Bomarsundin alueelle – edellyttäisi Lemland-Föglö-Kökar-linjalla sijaitsevan rannikko puolustuksen lamauttamista ja miinoitteiden raivausta ennen kuin maihinnousuun voitaisiin ryhtyä.⁶³

2. Divisioonan arvioissa korostui Ahvenan mantereen itäpuolisten saarten merkitys osana kokonaispuolustusta. Tiedustelukertomus luonnehti Lemlandin ja Lumparlandin alueen muodostavan ”ikäänkuin sillan Saaristomeren ja päämantereen välillä jättäen Lumparenin sisämereksi ja suojaten siten sen rannoilla olevat satamat”. Herrön pitkälle ulottuva niemi – missä oli sijainnut raskas patteri toisen maailmansodan aikana – arvioitiin maastolliseksi portinpylvääksi Foglön selälle johtavien väylien sulkemisessa. Vastaavan portinpylvään väylästä Foglön selän itäpuolella muodostaisi Foglön saariryhmä. Vielä idempänä sijaitsevien saarien – Kökar ensisijassa – arvioitiin muodostavan puolustuksen itäisimmän portinpylvään.⁶⁴

Ahvenanmaan kokonaismerkitystä arvioidessaan 2. Divisioonan komentaja päätyi lopputulokseen, jonka mukaan Ahvenanmaa muodosti luonnollisen lukon, joka yhdessä Märketin kapeikon sulkemisen kanssa estäisi sotatoimien laajenemisen Selkämeren ja Saaristomeren piiriin. Tämän tosin arvioitiin edellyttävän sitä, että Ruotsi olisi puolueeton ja sen yhteistoimintaa Märketin kapeikon sulkemisessa. Näin ollen johtopäätös, jonka mukaan alueen hallussapito olisi ”suurinkin uhrauksin ESA:n puolustuksen kannalta ensiarvoisen tärkeää”, oli johdonmukainen. Jos Ahvenanmaa menetettäisiin, joutuisi Etelä-Suomen Armeija jakamaan voimansa kahteen painopistesuuntaan: Hankoon ja Poriin.⁶⁵

Johtopäätöksissään 2. Divisioonan tiedusteluosasto päätyi siihen, että puolustuksen painopiste olisi muodostettava Maarianhamina – Hammarland alueelle. Myös Eckerö sisällytettäisiin pääpuolustuslinjaan. Selustan turvaamiseksi olisi vihollisen pääsy Foglön ja Kökarin selille estettävä. Koska vihollisen arvioitiin omaavaan suuren liikkuvuuden, tulisi vastahyökkäyksien kannalta keskeiselle alueelle varata riittävän suuret reservit.⁶⁶

Alueen laajuuden johdosta tulisi saarille keskittää voimakkaat tykistöjoukot, joiden tulella kyettäisiin vaikuttamaan laajoille katvealueille. Maakunnan linnoituskiellon johdosta tulisi pääosan rannikkotykistöstä olla moottoroitua. Liikkuvuuden lisäämiseksi reservit olisi varustettava polkupyörin. Maahanlaskujen torjuntaa varten olisi ilmatorjuntajoukkoja lisättävä kokoonpanoihin.⁶⁷

Ilmeisesti ainakin jo osin uuteen operatiiviseen suunnittelukierrokseen liittyen, 2.Divisioonan komentaja, kenraaliluutnantti T.E. Ekman lähetti pääesikuntaan maaliskuussa 1956 laajahkon muistion, jossa hän käsitteli näkemyksiään vastuualueensa uhkakuvista sekä operatiivisista toimintavaihtoehdoista. Ekmanin mukaan Porkkalan luovutuksella ei ollut vaikutusta Ahvenanmaan asemaan: ”Ahvenanmaan arvo on pysynyt suurin piirtein ennallaan ellei pikemminkin tullut tärkeämmäksi”. Toiseksi painopistevalueeksi Ekman arvioi pääkaupunkiseudun. Hänen näkemyksensä mukaan maihinnousu Hanko-Kemiö alueelle olisi epätodennäköinen, koska siihen ei Ekmanin mukaan mitään järkevää syytä. Muistioissaan Ekman kyseenalaisti länsivaltojen hyökkäyksen, jollei Suomenlahden eteläranta jo olisi sen joukkojen hallussa. Ilman Suomenlahden etelärannalla olevaa tukialuetta ei lännellä olisi resursseja toteuttaa operaatiota. Lisäksi operaation toteuttaminen edellyttäisi Ahvenanmaan haltuunottoa, joihin saattaisi liittyä häirintä- ja sitomisoperaatioita Hanko-Kemiö alueella.⁶⁸

Uhkan sen sijaan muodostaisi Neuvostoliitto, joka saattaisi vaatia Hangon ja Turun aluetta itselleen huoltaakseen Ahvenanmaalle mahdollisesti SIIRTÄMÄNSÄ joukot (korostus, PJO). Tämän lisäksi Neuvostoliitto saattaisi nopeassa tilanteessa vaatia itselleen läpikulkuoikeutta Kouvolan ja Riihimäen kautta Turun suuntaan ja varmentaa tämän nousemalla maihin Hamina-Kotka-Loviisa alueella. Operaatioon saattaisi liittyä laajoja maahanlaskuja Helsingin ja Riihimäen pohjoispuolisille alueille.⁶⁹ Edellytykset edellisen kaltaiseen operaation oli olemassa, koska Neuvostoliitolla oli Itämerellä korkeassa valmiudessa olevia laivasto- ja ilmavoimajoukkoja.⁷⁰

Ekmanin näkemys todellisesta uhkakuvasta on aikakaudelle tyypillinen – mutta toisaalta poikkeuksellinen, koska se on kirjattu viralliseen asiakirjaan. Niin sanotun virallisen, erittäin salaisen uhkakuvan muodostivat länsivallat. Mutta koska länsival-

loilla ei ollut resursseja hyökätä Suomea vastaan, kirjoittamattoman – ja entistä salaisemman – uhkakuva muodosti itse asiassa YYA-kumppanimme Neuvostoliitto. Operatiivisen suunnittelun arkaluontoisuutta 1950-luvulla tuskin voi liikaa korostaa. Siihen liittyi toisaalta voimakas salaus – sodan ajan yhtymästä saattoi ainoastaan sen komentaja olla perehdytetty tehtäväänsä – ja toisaalta harhauttaminen eräänlaisen peitekielen muodossa. Esimerkiksi itärajalle ryhmitettyjen joukkojen tehtävänä saattoi olla ”yhteyksien suojaaminen Neuvostoliittoon”, vaikka niille todellisesti suunniteltiin torjuntatehtävää Neuvostoliitosta Suomeen johtavan tien suunnassa.

Ahvenanmaan miehitysjoukkojen osalta Ekman esitti, että 4.Prikaati tulisi korvata 3.Prikaatilla, sillä Ruotsi tuskin reagoisi suomenkielisen prikaatin ryhmittämiseen kielteisesti. Miehitysjoukkoihin suunniteltu 18. Prikaati tulisi korvata 16. Prikaatilla, jonka yksi pataljoona perustettaisiin Kemijoen alueella. Toinen suunnitelluista rannikkopataljoonista tulisi korvata paremman liikkuvuuden omaavalla jääkäripataljoonalla. Lisäksi Ahvenanmaan miehitysjoukot tulisi alistaa suoraan Lounais-Suomen Ryhmän komentajalle, sen jälkeen kun armeijakunnan esikunta olisi ryhmittynyt maakunnan alueelle.⁷¹

9 Vastuu suunnittelusta siirtyy Lounais-Suomen sotilasläänille⁷²

2. Divisioonan komentajan esityksestä myös Lounais-Suomen sotilasläänin esikunta nivottiin mukaan suunnitteluun, vaikka käytössä olleet lähteet eivät antaneet yksiselitteistä vastausta siihen, määrättiinkö Lounais-Suomen sotilasläänin johtovastuuseen Ekmanin esittämällä tavalla. Syksyllä 1956 Lounais-Suomen Sotilasläänin komentaja ja Turun Laivastoaseman päällikkö toteuttivat tiedustelumatkan, jonka päämääränä oli ”yhteistoiminnan aikaansaaminen LounSuoSl:n komentajan ja TurLAS:n päällikön kanssa Ahvenanmaan miehitysoperaation suunnittelu- ja valmistelutöissä huomioon ottaen nykyisin voimassa olevat suunnitelmat ja niiden tarkistamisen”.

Tiedustelumatkaan osallistuneiden näkemys puolustuksen painopistealueista ei poikennut aiemmin tehdyistä havainnoista, mutta koska mukana oli myös Turun Laivastoaseman päällikkö painottui maastontiedustelu paikallisten puolustusjärjestelyiden sijasta selvemmin koko miehitysoperaation tarkasteluun.

Operaation onnistumisen ja yhteyksien turvaamisen kannalta Ahvenan mantereen ja Lounais-Suomen rannikon välisellä saaristolla olisi keskeinen merkitys. Erityisesti tämä koski Foglön ja Kökarin alueita. Koska kiinteän rannikkotyökistön saattaminen ampumavalmiiksi veisi vähintään viikkoja, tulisi Kökar-Föglö-Herrö-linjalle muodostaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa moottoroidun rannikkotyökistön ja ran-

nikkopataljoonien raskaiden suora-ammunta-aseiden tuliverkko. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että Kökarin saarelle pitäisi ryhmittää patteri moottoroidusta rannikkotykistö-patteristosta sen pääosien ryhmittäessä Herrön niemeen. Järjestely mahdollistaisi tulenkäytön niin Foglön kuin Kökarin väylille. Tuliverkko täydennettäisiin ryhmittämällä rannikkopataljoona Foglön saarelle.

Pääsaaren etelärannikon osalta suunnittelijat päätyivät samankaltaisiin johtopäätöksiin kuin 2. Divisioonan suunnittelijat aiemmin. Vihollisen toiminnan painopiste olisi Ahvenan mantereen etelä-osassa, jonne voisi nousta maihin divisioonan vahvuinen vihollinen. Maihinnousuun liittyisivät maahanlaskut Maarianhaminan pohjoispuolelle. Oman toiminnan kannalta pääsaaren pohjois- ja koilliosa olisi pidettävä hallussa, sillä tämä alue olisi omien kuljetusten purku- ja lastausalue.

Miehitysoperaatio tulisi toteuttaa kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa laivastovoimat sulkisivat Kökarin ja Foglön ja Märketin kapeikon sekä estäisivät vihollisen tiedusteluluontoiset hyökkäykset. Samanaikaisesti Ahvenanmaalle kuljetettaisiin etujoukko, jonka tehtävänä olisi miehittää avainkohteet sekä luoda edellytykset lisäkuljetuksille. Etujoukkoon tulisi kuulumaan

- 3. Prikaati (täydennyskokoontampanossa) (Maarianhamina – Hammarudda alue),
- 5. Merivalvontakomppania,
- 12. Ilmavalvontakomppania,
- Rannikkopataljoona 2 (Föglö/Lemland),
- Moottoroitu Rannikkotykistö-patteristo 24 (Herrö ja Kökar) ja
- Ilmatorjuntapatteristo

Kaaderiperusteisten etujoukkojen arvioitiin olevan kuljetusvalmiina noin kahdesa vuorokaudessa.

Toisessa vaiheessa etujoukot täydennettäisiin suojajoukkokokoonpanoon ryhmittämällä pääosa 3. Prikaatista todennäköisimmille maihinnousualueille. Kolmannessa vaiheessa maakunnan puolustus täydennettäisiin ryhmittämällä tsa-joukot alueelle. Joukkojen käytön toiminta-ajatus olisi saman suuntainen kuin Sotakorkeakoulun laatimassa suunnitelmassa. Toinen prikaateista ryhmitettäisiin maihinnousun torjuntaan rantaviivan tuntumaan ja toinen varattaisiin armeijakunnan reserviksi raskaan laivatykistön tulen ulottumattomiin, noin 20 kilometrin säteelle todennäköisistä maihinnousualueista.

Lounais-Suomen sotilasläänin komentaja, eversti S.E. Tuompo jalosti tiedustelun tulokset muistioksi myöhemmin syksyllä 1956. Suunnittelun lähtökohtana oli arvio vihollisen toiminnasta. Vihollisella olisi Ahvenanmaalla kaksi toimintavaihtoehtoa: yllätyshyökkäys tai valmisteltu maihinnousu. Ensin mainittua Tuompo piti mahdollisena, koska hän arvioi, että poliittisesti varovaisina suomalaiset pyrkisivät lykkäämään päätöstä maakunnan miehittämisestä mahdollisimman pitkään. Näin häikäilemättömälle viholliselle tarjoutuisi mahdollisuus nopeaan ja vähäveriseen operaatioon. Ottamalla haltuun ensin kevein laivastovoimin Teilin selän vastustaja eristäisi Ahvenanmaan pääsaaren. Tämän jälkeen se nousisi maihin suoraan Maarianhaminan satamiin, Eckeröön sekä toteuttaisi maahanlaskun Jomalan ja Hammarlandin alueille. Toinen vaihtoehto edellisen kaltaisen kaappaushyökkäyksen toteuttamiseksi olisi toteuttaa laajahko maahanlasku Maarianhaminan pohjoispuolisille peltoalueille.⁷³

Jotta kilpajuoksu Ahvenanmaalle voitaisiin voittaa, tulisi alueelle muodostaa riittävä pelote mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Täydennyskokoontalon mukainen prikaati ei Tuompon mukaan riittäisi tähän. Vaikka prikaati onnistuttaisiinkin kuljettamaan Ahvenanmaalle muutamassa vuorokaudessa, kestäisi sen täydennysosien perustaminen ja kuljettaminen vähintään viikon. Jos vastustaja käynnistäisi hyökkäyksen tänä kriittisenä aikana, saataisi se paremman liikkuvuutensa ansiosta onnistua pieninkin voimin murtamaan suomalaisten puolustuksen pala kerrallaan. Ainoa ratkaisu ongelmaan olisi vahventaa täydennyskokoontaloon kuuluvia joukkoja. Tuompon mukaan jääkäripataljoona sekä yksi keskiöllä varustettu rannikotykistöpatteristo muodostaisivat viholliselle "uhkan ettei se uskaltaisi ryhtyä aikaisemmin mainittuun yllätyshyökkäykseensä". Täydennysosien perustamista tulisi nopeuttaa toteuttamalla pääosa aikaa vievistä paikallishankinnoista sekä hevosten ja ajoneuvojen pakko-otoista vasta Ahvenanmaalla. Täydennysosien kokoontaloon tulisi lisästä myös kevyt ilmatorjuntapatteristo, sillä oli varsin oletettavaa, miehitysjoukot joutuisivat kiivaan ilmatoiminnan kohteeksi.⁷⁴

Toisen divisioonan komentaja, joka lähetti Tuompon muistion Pääesikuntaan, yhtyi alaisensa näkemyksiin. Hän myös uudisti vaatimuksensa miehitysjoukon vaihtamisesta. Miehitysjoukon keihäänkärkenä tulisi olla 3. Prikaati. Edes kielipolitiikka ei olisi esteenä, sillä "Kielipoliittisen puolen ei pitäisi vaikuttaa sittenkään asiaan, vaan väestö Ahvenanmaalla näkee mieluummin suomen- kuin ruotsinkielisen joukon saarellaan. Vain Ruotsin asenteeseen vaikuttavana tekijänä saattaa 4.Pr:n siirto olla suosittelavampi, muttei siinä määrässä, että se olisi ratkaiseva".⁷⁵

10 Puolueettomuuden suojaamisen konseptio

Vuonna 1956 otettiin operatiivisessa suunnittelussa käyttöön uusi kokoonpano – puolueettomuuden vartiointijoukot (puva-joukot). Kokoonpanon taustalla oli ajatus siitä, että Suomi pysyittäytyisi suurvaltojen välillä puhjenneen kriisin ulkopuolella tehostaen samanaikaisesti sotilaallista valmiuttaan. Käytössä oleva suojajoukkokokoonpano oli liian raskas tähän tehtävään, mutta täydennyskokoonpano taas liian heikko. Valtion talous ei kestäisi pitkään 15 prikaatin vahvuisten suojajoukkojen ylläpitämistä. Asian ratkaisemiseksi pääesikunnan operatiivinen osasto laati uuden kokoonpanon täydennyskokoonpanon ja suojajoukkokokoonpanon väliin. Puva-joukot muodostettaisiin kutsumalla palvelukseen kaksi viimeksi kotiutunutta varusmiesikäluokkaa eli viimeisen kuuden saapumiserän reserviläiset – tästä nimitykset kuuden saapumiserän tai kahden ikäluokan joukot. Nuorista reserviläisistä muodostettaisiin kaikkiaan kuusi prikaatia. Molemmat Etelä-Suomen Maanpuolustusalueelle alistettavat prikaatit ryhmitettäisiin todennäköisille mairinnousalueille: 16. Prikaati Hankoniemi – Helsinki alueelle, ja Uudenmaan Prikaati⁷⁶ Ahvenanmaalle. Lisäksi Närpiössä perustettava Rannikkopataljoona 14 sekä Raskas Keskiöpatteristo 22 keskitettäisiin saarimaakunnan alueelle.⁷⁷

Ahvenanmaan puolueettomuusvartiointiin suunniteltu prikaati oli noin 3 500 miehen vahvuinen. Täysivahvuiseen prikaatin verrattuna siitä puuttui kaksi pataljoonaa ja toinen patteristoista. Prikaatin yksiköt olivat aseistuksen suhteen määrävahvuiset, mutta hevosista ja ajoneuvoista varattaisiin mukaan ainoastaan osa. Rannikkopataljoona 14 ja Raskas Keskiöpatteristo 22 olisivat lähes sodan ajan vahvuudessa.⁷⁸

Turun Laivastoaseman esikunta laati useita variaatioita sisältävän merikuljetussuunnitelman. Tapaus H:ssa oletettiin, että yleistilanne olisi edullinen: miehitysjoukot kyettäisiin siirtämään suoraan Hankoniemeltä ja Turusta Ahvenanmaalle. Näin Uudenmaan Prikaati siirrettäisiin Maarianhaminaan, ja raskas keskiöpatteristo sekä rannikkopataljoona Maarianhaminaan ja Kökarin saarelle. Mikäli valmistelut olisi toteutettu huolellisesti – muun muassa alusten käyttöönotto, jonka arvioitiin vievän 6 – 17 vuorokautta – joukkojen kuljetus onnistuisi vajaan kahdessa vuorokaudessa. Tapaus P olisi vaikeamman tilanteen varalle: merikuljetukseen olisi käytössä ainoastaan moottorikaljaasin kokoisia pieniä kuljetusaluksia. Tällöin Uudenmaan Prikaati siirtyisi ensi Parainen-Nauvo-Korppoo alueelle, josta se sitten siirrettäisiin Ahvenanmaalle. Rannikkopataljoona ja keskiöpatteristo lastattaisiin aluksiin Turusta ensi Houtkarin saarelle ja sieltä edelleen Ahvenanmaalle. Alustarpeeksi arvioitiin kymmenkunta isohkoa – noin 2000 bruttorekisteritonnin (brt) vetoista kuljetusalusta

sekä noin 15 pienempää keskimäärin 600 brt:n vetoista alusta. Mikäli kuljetus jouduttaisiin toteuttamaan pienin aluksin, nousisi tarve noin 30 pieneen lastialukseen ja 90 moottorikaljaasiin.⁷⁹

2. Divisioonan esikunta velvoitti ”puva-käskyssään” Uudenmaan Prikaatin komentajaa ryhmittämään prikaatinsa niin, että pääosa joukoista ei sitoutuisi maihinnousun torjuntaan rantaviivan tuntumassa. Joukkoja tulisi riittää myös Maarianhaminan pohjoispuolisille peltoaukeille. Rannikkopataljoona 14 ryhmittyisi Föglö – Lemland alueelle sekä osin Kökariin. Jotta Föglön ja Kökarin väylille kyettäisiin käyttämään rannikkotyökistön tulta, ryhmitettäisiin Raskas Keskiöpatteristo 22 patte- reittain tuliasemiin Kökar – Hammarudda – Herrö alueille.⁸⁰

11 Valpuri

Valtakunnan puolustamista käsittelevä operatiivinen runkokäsky – peitenimeltään Valpuri – uusittiin vuosien 1957 – 58 vaihteessa. Tämän 1960-luvun puoleen väliin saakka päivitetyn käskyn mukaan paikalliset hyökkäykset tai alueloukkaukset pyrittäisiin torjumaan joko rauhanajan kokoonpanossa tai täydennyskokoonpanossa. Lähialueella olevaan pitkäkestoiseen kriisiin valmistauduttaisiin puolueettomuuden vartiointijoukoin. Koko valtakuntaa uhkaava hyökkäys toteutettaisiin liikekannallepanon jälkeen täydellisessä sodanajan kokoonpanossa. Liikekannallepano ja joukkojen keskittäminen suojattaisiin suojausjoukoin.⁸¹

Uusi käsky täsmensi sotilaallista aluejakoa käyttäen perustanaan vuoden 1953 kolmen divisioonan ja seitsemän sotilasläänin aluejakoa. Etelä-Suomen ja Ahvenanmaan puolustusvalmisteluista ja puolustamisesta vastaisi Etelä-Suomen Maanpuolustus-alue, joka koostuisi Lounais-Suomen, Hämeen ja Uudenmaan sotilaslääneistä. Maanpuolustusalueen komentajana olisi 2. Divisioonan komentaja, jonka esikunnasta muodostettaisiin valmiutta kohotettaessa Etelä-Suomen Armeijan Esikunta. Valmiutta kohotettaessa Lounais-Suomen Sotilasläänin esikunta muodostaisi Lounais-Suomen Ryhmän, Uudenmaan sotilaslääni Uudenmaan Ryhmän ja Hämeen Sotilaslääni muodostaisi Etelä-Suomen Armeijan selusta-alueen. Ahvenanmaan puolustuksen suunnittelun Pääesikunnan käsky määritteli maanpuolustusalueen komentajan vastuulle. Hänen tulisi toteuttaa suunnittelu yhteistoiminnassa merivoimien komentajan kanssa.⁸²

Etelä-Suomen armeijan todennäköisimmäksi uhkakuvaksi Pääesikunnan operatiivinen käsky määritteli edelleen vaihtoehto B:n. Tällöin armeijan tehtävänä olisi torjua Suomenlahden ja Lounais-Suomen rannikkoa ja Ahvenanmaata vastaan koh-

distuvat hyökkäykset sekä yhteistoiminnassa merivoimien kanssa estää vihollisen pääsy Pohjanlahdelle.⁸³

Valpuri-käsky määritteli kullekin maanpuolustusalueelle sotatoimivyöhykkeen.⁸⁴ Maanpuolustusalueen tulisi täyttää annetut tehtävät ennen vyöhykkeen takarajaa. Sotatoimivyöhykkeet jakautuivat peräkkäisiin puolustusvyöhykkeisiin, joista ei saisi luopua ilman ylipäällikön lupaa. Etelä-Suomen Armeijan alueella oli kaksi varsinaista puolustusvyöhykettä. Ahvenanmaan ja saariston puolustusvyöhykkeet yhdistettiin Ahvenanmaan – Saaristomeren puolustusvyöhykkeeksi. Rannikon puolustusvyöhyke kulki mantereen ja sen välittömässä läheisyydessä olevien saarien kautta.⁸⁵

Valpurin valmisteluihin liittyen 2. Divisioonan yleisesikuntaosaston päällikkö toteutti tiedustelumatkan Ahvenanmaalle. Hän toisti jo aiemmin tehdyn johtopäätöksen, jonka mukaan täydennyskoonpanoon kuuluvien joukkojen tulisi olla vahvempia. On silmiinpistävää, että missään suunnitelmissa ei ole käsitelty Ahvenanmaan valtaamista vastahyökkäyksin, mikäli vastustaja olisi ehtinyt sinne omia joukkoja aiemmin. Syy on ilmeinen: se ei olisi ollut realistinen vaihtoehto. Näin ollen miehityksen nopeus säilyi suunnittelijoiden dilemmana koko ajan. Tilannetta ei parantanut se, että Neuvostoliiton kyky nopeaan kaappaushyökkäyksen toteuttamiseen kasvoi koko ajan. Vuosikymmenen vaihteessa Neuvostoliitolla arvioitiin olevan kahdeksan kohtuullisen korkeassa valmiudessa olevaa maahanlaskudivisioonaa. Näistä kaksi oli sijoitettu Leningradin sotilaspiiriin.⁸⁶ Mäihinnousuoperaatioon olisi käytettävissä Itämeren laivasto, jonka vahvuudeksi arvioitiin yli 500 erilaista alusta ja venettä. Vaikka Neuvostoliiton merijalkaväki ei ollutkaan tehtäviltään tai kokoonpanoltaan verrattavissa Yhdysvaltojen merijalkaväkeen, Itämeren laivaston arvioitiin kykenevän kuljettamaan kertakuljetuksena kahden merijalkaväkirykmentin suuruisin osaston.⁸⁷ Jatkokuljetuksiin olisi käytössä useita maavoimien divisioonaa sekä Baltian että Leningradin sotilaspiireistä.⁸⁸

Omien kuljetusten onnistumisen edellytyksenä olisi luonnollisesti se, että vihollinen ei pääsisi eristämään Ahvenanmaata laivastovoimillaan. Tämä vastaavasti edellytti sitä, että Pohjanlahdelle johtavat väylät kyettäisiin sulkemaan. Merimiinoitteiden teho taas jäisi varsin rajalliseksi ellei niiden raivaamista kyettäisi estämään rannikkotykistön tulella. Esimerkiksi Kökariin siirrettäväksi suunniteltavien rannikkopataljoonien kokoonpanon ei katsottu kykenevän tähän. Niiden raskain aseistus koostui kevyistä panssarintorjuntatykeistä sekä kranaatinheittimistä, joiden tulen teho olisi sekä vaikutukseltaan että kantamaltaan riittämätön. Erääksi tavaksi tehostaa suoramunntatulen tehoa arvioitiinkin rannikkojoukkojen varustamisen liikesodankäyntiin soveltumattomalla 75/K40-kalustolla. Pidemmän kantaman omaavan panssari-

torjuntatykistön lisäksi Kökariin tulisi ryhmittää moottoroitua rannikkotykistöä heti ensimmäisessä vaiheessa. Muutoin omat merikuljetukset saattaisivat epäonnistua⁸⁹

2. DE:n ye-päällikkö toisti esityksen siitä, että Ahvenanmaalle siirrettävät joukot tulisi varustaa polkupyörin liikkuvuuden lisäämiseksi. Muistio esitti myös johtosuhteiden täsmentämistä. Meripiiri tulisi alistaa aluevastuussa olevan maavoimien komentajalle, jotta alueella toimivien merivoimien yksiköiden toiminta nivoutuisi paremmin kokonaispuolustukseen. Aluevastuussa olevalla maavoimien komentajalla tulisi olla käskyvalta meripiiriin ainakin tiedustelun, paikallisten merisotatoimien, laivatykistön tukitehtävien ja sotilaallisten merikuljetusten osalta. Tämä ei muistion mukaan vaikuttasi puhtaasti merellisiin toimintoihin, kuten merivoimien joukkojen ryhmitykseen, kauppamerenkulun saattamiseen tai taistelujaoituksen (sic) muuttamisen paikallis- ja yleisvoimien välillä.⁹⁰

Valpuri ja Ahvenanmaa

Valpuri-suunnitelmassa Ahvenanmaan miehitysjoukot säilytettiin pääsääntöisesti ennallaan. Täydennyskoonpanon muodostaisi pataljoona joko 3. tai 4. Prikaatista⁹¹, jota olisi vahvennettu Tammisaarella perustettavan Kevyt Patteristo 38:n yhdellä patterilla. Lisäksi t-koonpanoon kuuluisi merimaaliammuntoihin kykenevän Raskas Keskiöpatteristo 24:n yksi patteri. Suojajoukkokoonpanossa prikaati täydennettäisiin täysivahvuiseksi. Uuteen kokoonpanoon sisällytettiin ensi kertaa myös ilmatorjuntajoukkoja: suojajoukkoihin lisättiin kaksi kevyttä ilmatorjuntapatteristoa. Rannikkotykistön keskeisimmän elementin muodostaisi Rannikkopataljoona 11 sekä Raskas Keskiöpatteristo 24:n pääosat. Täyteen sodanajan kokoonpanoon kuuluisi V Armeijakunnan Esikunta, armeijakunnan esikunta-, viesti- ja huolto-osat, Ilmatorjuntarykmentti 20:n esikunta sekä 18. Prikaati. Miehitysjoukkojen kokoonpanoon oli lisätty saarten sisäistä vesiliikennettä varten syöksyveneyksikkö. Uuden kuljetussuunnitelman toteuttamiseen vaadittava alustarve laski merkittävästi – noin 25 000 bruttorekisteritonniin. Tähän tärkeimpänä syynä oli se, että kuljetettavien hevosten ja ajoneuvojen määrää oli pienennetty merkittävästi. Erilaisia moottoriajoneuvoja kuljetettaisiin saarille noin kolmesataa ja hevosia noin 150.⁹²

Turun Laivastoaseman Esikunnan laatima merikuljetussuunnitelma oli erittäin yksityiskohtainen. Siinä oli kaksi eri perusvaihtoehtoa. Ensimmäisessä oletettiin, että miehitysoperaatio tulisi toteuttaa mahdollisimman nopeasti. Tällöin joukot kuljettaisiin Ahvenanmaalle sitä mukaa, kun joukot saataisiin perustettua: Täydennyskoonpanoon kuuluvat joukot, suojajoukot ja lopuksi täyden sodanajanjoukot. Toisessa perusvaihtoehdossa oletettiin, että täydet sodanajan joukot olisivat perustettu ja

ryhmitettynä Parainen-Nauvo-Korppoo alueella, josta ne siirrettäisiin suoraan Ahvenanmaalle. Mikäli viimeksi mainittu vaihtoehto jouduttaisiin toteuttamaan pienin aluksin, siirrettäisiin osa joukoista ensin väliasemaan maakunnan rajalla oleviin saariin, josta myöhemmin Ahvenanmaalle.⁹³

Kuljetusjärjestelyiden pyrkimyksenä oli vähentää Maarianhaminaan kuljetettavien joukkojen määrää. Täydennys- ja suojajoukkokokoonpanoon kuuluvien joukkojen tärkeimmät purkupaikat olisivat Bomarsund ja Färjsund. Uudelleenjärjestelyn etuna oli se, että joukot kyettäisiin kuljettamaan suojaisampaa reittiä. Siirtämällä joukot Sotungan kautta ja Lumparlandin pohjoispuolitse, kuljetusosastojen ei tarvitsisi käyttää uhanalaista Ahvenanmerta juuri lainkaan.⁹⁴

Kuljetustehtävää varten merivoimat muodostaisivat kolme moottoriveneistä koostuvaa kuljetusvenelaiivuetta (KuvLv), kaksi kaljaasein varustettua kuljetuslaiivuetta (KuLv)⁹⁵ sekä kolme rahti- ja matkustaja-aluksista koostuvaa tilapäistä kuljetuslaiivuetta (TilKuLv). Viimeksi mainittuihin kuuluisi kymmenkunta matkustaja-alusta sekä kaksikymmentä rahtialusta. Ajallisen pullonkaulan muodostaisi edelleen alusten käyttöönoton vaatima aika. Nopeimmin – jopa puolessa vuorokaudessa – käyttöön saataisiin ne Ruotsin liikenteessä olevat matkustajalaiivat, jotka olisivat Turun satamassa. Muut alukset olisivat käytössä neljän vuorokauden - kahden viikon valmisteluajan jälkeen. Aika kuluisi alusten varaamiseen, siirtämiseen lähtösatamaan, lastin purkamiseen sekä aluksiin tehtäviin rakenteellisiin muutoksiin. Näitä muutostöitä olisivat muun muassa kansien tukeminen raskasta kalustoa varten, ilmatorjunta-aseiden asentaminen sekä aluskohtaisen purku- ja lastausvälineistön valmistaminen. Viimeksi mainittua ajatellen on muistettava, että pääosassa purkupaikkoja ei olisi käytössä satamanostureita.⁹⁶

Uusi järjestely ei sanottavasti nopeuttaisi joukkojen siirtoja. Täydennyskokoonpanoon kuuluvat joukot saataisiin perille kahdessa vuorokaudessa. Suojajoukot olisivat perillä viikossa ja kaikki joukot noin kymmenessä päivässä.⁹⁷

Joukkojen siirto olisi huomattavasti nopeampaa, jos joukot kuljetettaisiin Nauvo-Parainen-Korppoo linjalta ja mantereelta yhdenaikaisesti. Tällöin tsa-kokoonpanoon kuuluvat joukot olisivat Ahvenanmaalla neljän vuorokauden kuluessa kuljetusten aloittamisesta.⁹⁸

12 Vuoden 1960 kuljetukset

Merikuljetukset täsmentyivät jälleen vuonna 1960. 2. Divisioonan esikunta pyysi Turun Laivastoasemaa laatimaan suunnitelmat suoja- ja tsa-joukkojen siirtämiseksi

Ahvenanmaalle. Pääesikunta oli viimein taipunut 2. Divisioonan esitykseen, jonka mukaan Ahvenanmaalle siirrettäviin joukkoihin tulisi liittää jääkäripataljoona. Näin ollen Loimaalla perustettava Jääkäripataljoona 30 ja Tammisaassa perustettava Kevyt Patteristo 30 muodostaisivat suojajoukkojen etujoukon, joka olisi kuljetusvalmiina parin vuorokauden kuluessa perustamisen aloittamisesta. Muut suojajoukot olisivat valmiina lastattaviksi IV ja V suorituspäivinä. Ne käsittäisivät V Armeijakunnan Esikunnan sekä täydellisessä sodanajan kokoonpanossa olevan 3. Prikaatin. Suunnitelmat Uudenmaan Prikaatin ja sen perustaman 4. Prikaatin käytöstä oli vihdoin haudattu. Myös rannikkotykistöyksiköiden käyttöä oli yksinkertaistettu. Liikkuvan rannikkotykistön rungon muodostasi Uudessakaupungissa perustettava Raskas Keskiöpatteristo 24 eikä Kouvolan Sotilaspiirin perustama Raskas Keskiöpatteristo 22. Päävoimien rungon muodostaisi Rauman ja Porin Sotilaspiirien perustama 18. Prikaati sekä Rannikkotykistörykmentti 5, joiden arvioitiin olevan valmiina kuljetettavaksi kuudentena – kahdeksantena suorituspäivinä. Suunnitelma hajautti joukkojen purkamista entisestään. Joukot kuljetettaisiin suoraan Maarianhaminaan tilanteen niin salliessa. Muutoin kaikki pääsaarelle joukot purettaisiin Färjsundet –Lemland – Bomarsund alueilla.⁹⁹ Myös Kökarin ja Föglön puolustusta oli vahvennettu rannikkoujoukoin. Rannikkopataljoona 2 kuljetettaisiin suoraan Kökarin ja Rannikkopataljoona 11 Foglön saarille. Kökarin puolustusta vahvennettaisiin yhdellä keskiöpatteriston patterilla.¹⁰⁰

Suunnitelmat joukkojen ajoneuvojen täydentämisestä Ahvenanmaalla toteutuivat vuonna 1961, jolloin 2. Divisioonan Esikunta käski Lounais-Suomen Sotilasläänin Esikuntaa valmistelemaan alusten, ajoneuvojen ja moottoriveneiden oton miehitysjoukoille. Suunnitelman mukaan Ahvenanmaalta otettaisiin kaikkiaan satakunta henkilö- ja pakettiautoa, miltei 150 kuorma-autoa, 500 traktoria sekä noin 150 hevosta.¹⁰¹

13 Lopuksi

Ahvenanmaan miehityssuunnitelmat olivat keskeisessä asemassa kaikissa 1950-luvulla laadituissa suunnitelmissa, jotka käsitelivät valtakunnan puolustusta. Niin sanotut "viralliset uhkamallit", joissa hyökkääjänä olivat länsivallat, olivat osin YYA-sopimuksen hengessä tehtyjä suunnitelmia, joiden päämääränä torjua Neuvostoliiton esitykset Suomen puolustamisesta yhteisvoimin. Mutta oli operatiivisilla suunnitelmissa myös todellista merkitystä erityisesti Ahvenanmaan osalta. Suunnitelmat laadittiin "virallisesti" lännen uhkaa vastaan, mutta olisivat ne toimineet myös Neu-

vostoliittoa vastaan. Ahvenmaata koskevien suunnitelmien perusviire säilyi samankaltaisena, arvioitiin sitten hyökkääjän tulevan mistä tahansa. Saarten haltuunotolla olisi aina kiire, sillä myöhästymisen seuraukset olisivat valtakunnan elinolosuhteiden säilyttämisen kannalta kohtalokkaat. Kuten yleisesikuntakapteeni L.J Sauramo juuri ennen Talvisotaa ilmestyneessä Ahvenanmaata käsittelevässä kirjassa toteaa: ”Koko Suomen puolustuksen elinehtoja on ulkomaisten yhteyksien ylläpito sodan aikana”.¹⁰² Ilman kauppamerenkulkua ei ole kauppaa. Ilman kauppaa ei ole elinolosuhteita. Ilman elinolosuhteita ei ole vastarintaa.

Suunnitelmien keskeisin sisältö säilyi samankaltaisena. Ahvenan mantereen eteläosa olisi vihollisen todennäköisin mairinnousualue. Näin ollen mairinnousun torjunnan painopiste oli kaikissa suunnitelmissa Maarianhaminassa ja sen länsipuolella. Sodan kuvan muutokset ja Neuvostoliiton sotilaallisen valmiuden kehittyminen johtivat siihen, että tarve miehittää Ahvenanmaa nopeasti ja riittävän voimakkailla joukoilla kasvoi. Edullisinta operaatio olisi toteuttaa lähinnä olevin joukoilla. Tässä suhteessa suunnittelussa palattiin lähtöruutuun, kun täydennys- ja suojajoukkotehtävä määrättiin Porin Prikaatille 1960-luvun alussa.

Vitteet

- 1 Rauanheimo, Uljas: Linnat ja linnoitukset rannikoillamme itsenäisyyssajakaan saakka teoksessa Pesonen, Timo & muut (toim.) Rannikkotyöstö taistelee, Helsinki 1951, s. 132 – 133.
- 2 Kronlund, Jarl (toim.): Suomen puolustuslaitos 1918 – 1939. Puolustusvoimien rauhan ajan historia, Porvoo 1988, s. 73 – 73.
- 3 Gardberg, Anders: Ålands strategiska ställning, Forskningsrapporter N:r 3, Krigshögskolan, Helsingfors 1992, s. 6 – 7 ja liite 3.
- 4 Mikola, KJ & muut (toim.): Suomen Rannikkotyöstö, Helsinki 1959, s. 34.
- 5 Näiden neuvotteluiden sisällöstä ks. esim. Turtola, Martti: Tornionjoelta rajajoelle. Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923 – 1940, Porvoo 1984, s. 163 – 166. Neuvotteluiden seurauksena laadituista suunnitelmista ks. Stjernfelt, Bertil: Ålands hav och öar – brygga eller barriär? Svensk – finsk försvarsfråga 1915 – 1945, Karlskrona 1991, s. 75 – 86.
- 6 Kijanen, Kalervo: Laivasto sotatoimissa: Talvisota ja välivuosi teoksessa Suomen Laivasto 1918 – 1968, osa 1, Helsinki 1968, s. 250 – 265.
- 7 Tudeer, Erik, Ålands Hemvärn 1939 – 1940, Särtryck av Krigshistoriska Tidskrift N:o 9/1990, s. 14, 46 – 48. Turun Rannikkoryömentin historiikin mukaan raskaiden rannikkopattereita olisi ollut kesällä 1940 kaikkiaan seitsemän, ks. Veriö, Toivo & Simola, Olavi: TurRR – Turun Rannikkoryömentti 1939 – 1994, Jyväskylä 1995, s. 32.
- 8 Pohjanvirta, Yrjö & Kijanen, Kalervo: Meripuolustus teoksessa Talvisodan historia 4, Porvoo 1979, s. 126 – 127.
- 9 Reini, K.O.: Puolustusvoimat vuosien 1940 ja 1941 rauhan aikana teoksessa Jatkosodan historia 1, Porvoo 1988, s. 50.
- 10 Auvinen, Vesa & muut: Sotatoimet merellä ja rannikoilla teoksessa Jatkosodan historia 6, Porvoo 1994, s. 36 – 38.
- 11 Demilitarisimiselimen pöytäkirja numero 7, 28.9.1945, T 23700/ CC 1 sal, Sota-arkisto (SArk). Miinoitteiden osalta ks. Kijanen, Kalervo: Laivasto sotatoimissa: Suomen osa v. 1941 – 1945 teoksessa Suomen Laivasto 1918 – 1968, osa 2, Helsinki 1968, s. 293 – 294 ja 308.
- 12 Merenkulkuhallituksen tilastojen mukaan vuonna 1950 meritse tuotiin noin 4 miljoonaa tonnia

- ja vienti noin 6 miljoonaa tonnia. Kymmenessä vuodessa tilanne kehittyi niin, että meritse tuotiin noin 9 miljoonaa tonnia ja vietiin 10.4 miljoonaa tonnia, ks. Merenkulkuhallituksen asiak nro 37/Sottsto/711 d sal/10.11.1971, kuva 1 ja kuva 2, T 26965/ E 3 sal, SARk.
- 13 TurLAs:n asiak nro 137/Järjsto/OT/11a/sal, Turku 6.1.0.1953, T 27105/ F 4 OT-sal, Sota-arkisto (SARk).
- 14 LKP-valmisteluiden keskeyttämisestä ks. Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa, Joutsa 1996, s. 290 – 291. Ks. myös 2. DE:n asiak 3.5.1948, ”Lkp.- ja op-valmistelutöiden alkaminen”, T 20126, SARk.
- 15 Paasikiven päiväkirjat, II osa (toim. Yrjö Blomstedt ja Matti Klinge), Juva 1986, s. 208 – 210.
- 16 PvPE:n asiak nro 148/Järj 2./ sal,/ 13.3.1948, T 23828/F13 sal, SARk.
- 17 PvPE:n asiak nro 1/Op. 1/ 11 d sal/ 4.1.1950, T 26862/D 1 OT-sal, SARk.
- 18 Ibid.
- 19 Merivoimien rauhan ajan kokoonpanoon kuului vielä tässä vaiheessa Laivaston esikunta, joka lakkautettiin vuoden 1952 organisaatiouudistuksessa.
- 20 PvPE:n asiak nro 35/Op2/ 11.sal, 4.1.1950, T 26862/ D 1 OT-sal, SARk.
- 21 MerivE:n asiak nro 15/Op.s/11/sal, Helsinki 28.2.1950, T 27103/F 1, SARk..
- 22 Ibid.
- 23 2. DE:n asiak nro 21/Järj./11 sal./27.2.50, T 20126/ F 3 sal, SARk.
- 24 MerivE:n asiak nro 15/Op.s/11/sal, Helsinki 28.2.1950, T 27103/F 1, SARk. Täysivahvuisen jalkaväkirykmentin vahvuus olisi yli 3 600 miestä, ks. esim. Upseerin käsikirja, II osa, Joukkojen harjoituskokoonpano- ja vahvuudet, 1950, s. 13.
- 25 MerivE:n asiak nro 136/Op.2/OT/10/sal, 26.6.1951, T 26862/ E 2 OT-sal, SARk.
- 26 JR 6:n esikunnan järjestelytoimiston käsky T-kokoonpanoon siirtymisestä, 1.4.1952, T 20961/ F 2 sal, SARk.
- 27 Laivaston Esikunnan asiak nro 223/Op./OT/10 d/sal, 8.12.1951, T 26862/ E 2 OT-sal, SARk.
- 28 Ibid.
- 29 Ibid. Miinamäärä olisi ollut noin 2/5 merivoimien kokonaisuutena. Ks. MerivE:n asiak nro 190/Op.2/OT/10e/sal, Helsinki 28.3.1951, T 27102, SARk.
- 30 PE:n asiak 12/Meripsto/OT/sal/11, 10.2.1953 T 26862/ E 4 OT-sal, SARk.
- 31 PE:n operatiivisen osaston konseptina taltioitu numeroimaton asiakirja , ”Valtakunnan puolustusvoimain yleiset käyttöperiaatteet” 4.4.1951, T 26965/ Hh10, SARk.
- 32 Ibid.
- 33 Visuri, Pekka, Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan. Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945 – 1985, Keuruu 1989, s. 95 – 97. Ks. myös Brown, Anthony (toim.): Operation: World War III. The Secret American Plan “Dropshot” for War with the Soviet Union, 1957, London 1978, appendix A.
- 34 PvPE:n asiak nro 152/Op.1/11b/sal/17.9.1951, T 26862/ D 1 OT -sal, SARk.
- 35 Tukikohtaan oli alun perin kuljetettu 1. Mozyrilainen Punalippuinen merijalkaväkidivisioona, jota oli vahvennettu muun muassa erillisellä panssarivaunurykmentillä sekä aselajijoukoilla. Tukikohta-alueella oli myös pienehköjä laivastoyksiköitä sekä lentokenttä, joka vuonna 1954 vahvistettiin suihkukonetoimintaan sopivaksi. Leskinen, Jari & Silvast,Pekka, Suljettu Aika, Porkkala Neuvostoliiton sotilaallisena tukikohtana vuosina 1944 – 1956, Helsinki 2001, s. 72 – 75, 108 ja 325.
- 36 2.DE:n asiak nro 134/Järj/OT 11 sal/26.11.1951, T 22003/ F1 OT-sal, SARk..
- 37 2. DE:n asiak nro 10/Koul./5 g 2 sal, 21.4.51, T 22573/F 4 sal, SARk.
- 38 Ibid.
- 39 2. DE:n asiak nro 10/Koul./5 g 2 sal, 21.4.51, T 22573/F 4 sal, SARk.
- 40 PvPE:n asiak nro 80/Op.1/11b/OT-sal, T 26862/ F 3 OT-sal, SARk.
- 41 Keskiössä lasketaan ampuma-arvot ampuville yksiköille.
- 42 Ilmatorjuntarykmentin asiak nro 35/II/OT/11 a sal, 15.12.1952, T 26862/E 3 OT-sal, SARk.
- 43 2.DE:n asiak nro 190/Järj/OT/11 sal, 12.6.53, T 24786/ Sotakorkeakoulu/ OT 2, SARk.
- 44 Lähtökohtana eri linjoihin perustuvassa puolustuksessa oli se, että pääpuolustuslinja olisi puolustajan hallussa taisteluiden päättyttyä. Vuonna 1954 ilmestyneen Kenttäohjesäännön II osan mukaan pääpuolustuslinja olisi usein sama kuin rantaviiva. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että maihinnousuntorjunta perustui vihollisen lyömiseen rannan tuntumassa. Ks. Kenttäohjesääntö II osa (KO II), 1954, s. 91 – 92 ja 216
- 45 2.DE:n asiak nro 467/Järj/OT/11 sal, 29.10.1953, T 24786/, Sotakorkeakoulu/OT 2, SARk
- 46 Ibid.
- 47 Ibid.
- 48 Ibid.

- 49 SKK:n asiak nro 126/OT 6/sal/23.11.1953, T 24786/, Sotakorkeakoulu/OT 2, SArk.
50 Panssarintorjuntapataljoonan kokoonpanoon kuului kaksi kaukotorjuntaan tarkoitettua panssarintorjunta-tykkikomppaniaa sekä lähitorjuntaan varustettu panssarintuhojakomppania. Pataljoonan (määrävahvuinen) aseistus koostui 16 panssarintorjuntatykkistä, 32 panssarikauhusta sekä noin 150 panssarinyrkistä.
- 51 SKK:n asiak nro 126/OT 6/sal/23.11.1953, T 24786/, Sotakorkeakoulu/OT 2, SArk.
52 Ibid.
53 Ibid.
54 MerivE:n asiak nro 93/Järjstto/OT/11 b sal 25.5.1954, T 26862/E 5 OT-sal, SArk.
55 Ibid.
56 Merijalkaväkিপataljoona oli täydennyskokoonpanoon kuuluva joukkoyksikkö. Se muuttui suojajoukkovaiheessa täydennettävien osien jälkeen rannikkopataljoonaksi. Merijalkaväkিপataljoonaan (ja siis rannikkopataljoonaan) kuului pienen esikunnan lisäksi esikuntakomppania, jääkärikomppania, konekiväärikomppania, kaksi tykkikomppaniaa sekä kevyt kranaatinheitinkomppania. Raskaana aseistuksena joukkoyksiköllä oli muun muassa jalkaväkitykkeitä, kevyitä ilmatorjuntakanuunoita sekä kevyitä kranaatinheittimiä. Joukkoyksikkö oli tarkoitettu ensisijaisesti väylän- ja maihinnousun torjuntaan. Joukkoyksikön jääkärikomppaniaa ja ainakin osaa pyrittiisiin pitämään koossa vastahyökkäyksiä toteuttamista varten. Ks. Upseerin käsikirja, III Osa, 1953, Topografikunta, s. 381.
- 57 MerivE:n asiak nro 93/Järjstto/OT/11 b sal 25.5.1954, T 26862/E 5 OT-sal, SArk.
58 Ibid.
59 Ibid.
60 MerivE:n asiak nro 93/Järjstto/OT/11 b sal 25.5.1954, 26862/E 5OT-sal, SArk.
61 TurLAsE:n asiak nro 82/Järjstto/OT/11b/sal, Turku 12.11.1954, T 27105/F1-6 OT-sal, SArk.
62 SKK:n asiak 187/sal/12.2.1955, T 24786/ Sotakorkeakoulu/OT 3, SArk.
63 2. DE:n asiak nro 412/Optsto/OT/11 e sal, 3.10.1955, T 22003/ F 2 OT-sal , SArk.
64 Ibid.
65 Ibid.
66 Ibid.
67 Ibid.
68 2.DE:n asiak 48/Optsto/OT 11 b sal, 10.3.1956 Turku, T 22003/ F 2 OT-sal, SArk.
69 Ibid.
70 Grove, Eric: The Superpowers and Secondary Navies in the Northern Waters during the Cold War teoksessa Rolf Hobson & Tom Kristiansen (toim.), Navies in the Northern Waters 1721 – 2000, London 2004, 212 – 213.
- 71 2.DE:n asiak nro 48/Optsto/OT 11 b sal, 10.3.1956, T 22003/ F 2 OT-sal, SArk.
72 2. DE:n asiak nro 126/11 a sal/15.10.1956, T 22003/ F 2 OT-sal, SArk.
73 Lounais-Suomen Esikunnan asiak nro 175/ Järjstto/11 sal, 6.10.1956, T 23919/ F 1 sal, SArk.
74 Ibid.
75 2. DE:n asiak nro 126/Optsto/11 sal / 15.10.1956, T 23919/ F 1 sal, SArk.
76 Puolustusvoimien organisaatiota uudistettiin vuoden 1957 alusta. Uudistuksen yhteydessä puolustusvoimien rauhanajan joukko-osastot saivat nykyisen kaltaiset maakunnalliset nimensä. Esimerkiksi Tammisaareen sijoitetusta 4. Prikaatista tuli Uudenmaan Prikaati (UudPr) ja Turkuun sijoitetusta 3. Prikaatista Porin Prikaati (PorPr). Valmiuden kohottamisen yhteydessä palattiin numerointiin. Siirryttäessä täydennyskokoonpanosta suojajoukkokokoonpanoon numerointi korvasi prikaatien maakunnalliset nimet.
- 77 PE:n asiak nro 188/Optsto/11 b sal/12.12.1956, T 26862/D 2 OT-sal, SArk.
78 2.DE:n asiak nro 24/Optsto/OT/ 11 a sal/23.2.1957, T 27105/ F 7 – 9 OT-sal, SArk.
79 TurLAsE:n asiak nro 52/Järjstto/OT/11 a sal/25.3.1957, T 27105/ F 7 – 9 OT-sal, SArk.
80 2.DE:n asiak nro 28/Optsto/OT/11 b sal/15.6.1958T 26862/ E 9 OT-sal, SArk.
81 PE:n asiak nro 50/Optsto/OT/11 b sal, Helsinki 27.2.1958, T 26862/ D 4 OT-sal, SArk.
82 Ibid.
83 Ibid.
84 Kenttäohjesäännön yleinen osa vuodelta 1958 määrittelee sotatoimiviyöhykkeen olevan ”ylipäällikön alaiselle yhtymälle osoitettu ja rajoiltaan määrätty, yleensä sotänäyttämön osa, jossa tehtävän edellyttämät hyökkäys-, puolustus- tai viivytysotatoimet tapahtuvat, ks. Kenttäohjesääntö yleinen osa (KO yl), 1958, s. 216.
- 85 PE:n asiak nro 50/Optsto/OT/11 b sal, Helsinki 27.2.1958, T 26862/D 4 OT-sal, SArk.
86 Neuvostoliiton aseelliset voimat, II osa, Maavoimat, 1962, s. 68 – 70.
87 Neuvostoliiton aseelliset voimat, III osa, Merivoimat/Ilmavoimat, 1962, s. 3 – 4.

- 88 Neuvostoliiton aseelliset voimat, II osa, Maavoimat, 1962, s. 68 – 71.
- 89 2.DE:n asiak nro 62/Optsto/11 e sal/11.10.1958, T 23919/ F 2 sal, SArk.
- 90 Ibid.
- 91 Täydennyskoonpanossa olevaan prikaatin kuului prikaatin esikunnan runkohenkilöstö, esikuntajoukkue, pioneerijoukkue, ilmatorjuntajoukkue, erillinen tykkikomppania sekä pataljoona, johon kuului kaksi komppaniaa, konekiväärikomppania ja kranaatinheitinkomppania. Patteristoon kuului Esikuntapatteri, tulenjohtajaos sekä yksi tulipatteri. Yhteensä hieman yli 1 000 miestä. Ks. UudPr:n asiak nro 60/Koul- ja järjsto/OT 10 b sal/25.11.1958, T 24786/ UudPr/F1 OT- sal, SArk.
- 92 TurLAsE:n asiak nro 70/Järj- ja koulutustoimisto/OT/11/sal, 8.12.1958, T 27105/ F 9 OT-sal, SArk.
- 93 Ibid.
- 94 Ibid.
- 95 Kaikkiaan merivoimat suunnitteli perustavansa kolme kuljetuslaivuetta ja seitsemän kuljetusvenelaivuetta. Ks. Sota-Arkisto, T 28642, Bb 6 sal, Pääesikunta, Liikekannallepanotoimisto, Perustamistehtävälueetelo 1958. Asiakirja on ei ole yhtenäinen perustamistehtävälueetelo, jossa olisi esitetty kaikki puolustusvoimien perustettavat joukot. Itse asiassa kyseessä ei ole yksittäinen asiakirja vaan kokoelma alajohtoportaiden lähettämistä ilmoituksista, joissa he ilmoittavat joissa he ilmoittavat perustamisvastuullaan olevien joukkojen keskittämismalmiuden sekä LKP-toimiston omista PTL:n sivuista. Asiakirjaa – kuten niin monia operatiivisen ja liikekannallepanoalan asiakirjoja – on jälkikäteen täydennetty ja muokattu.
- 96 TurLAsE:n asiak nro 70/Järj- ja koulutustoimisto/OT/11/sal, 8.12.1958, T 27105/ F 9 OT-sal, SArk
- 97 TurLAsE:n asiak nro 70/Järj- ja koulutustoimisto/OT/11/sal, 8.12.1958, T 27105/ F 9 OT-sal, SArk.
- 98 Ibid.
- 99 2. DE:n asiakirja nro 69/Optsto/OT 11 sal/8.11.1960, T 27105/ F 11 OT-sal, SArk.
- 100 Ibid.
- 101 2.DE:n asiak nro 269/Optsto/10 a sal/11.12.1961, T 23919/ F 2 sal, SArk.
- 102 Sauramo, L.J: Ahvenanmaan linnoittaminen ja vuoden 1921 sopimus, Helsinki 1938, s.26.